

**Összegző jelentés az
Iskolai Közösségi Szolgálat
monitori látogatásairól**

2024. október

**Összeállította:
Lévainé Müller Katalin
Kalocsai Janka**

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
A közösségi szolgálat bevezetése, előzmények.....	3
A monitorozott intézmények jellemzői	5
A közösségi szolgálat céljai	6
A közösségi szolgálat megvalósulása az iskolában	8
A közösségi szolgálat koordinátora	11
A partnerintézményekkel történő együttműködés.....	14
A közösségi szolgálathoz kapcsolódó felkészítés és reflexió.....	18
A tanulók attitűdje.....	21
Kommunikáció.....	27
Nehézségek	28
A COVID járvány közösségi szolgálatra gyakorolt hatása	30
A felsőoktatási felvételinél adható többletpontok.....	32
A közösségi szolgálathoz kapcsolódó iskolai dokumentáció.....	34
Jó gyakorlatok.....	35
Fejlesztési javaslatok	43
Összegzés.....	47

Bevezetés

A közösségi szolgálat helyzetfelmérő – tanácsadó – támogató célú monitoring programjára 2015 óta évente kerül sor. A monitoring elsődleges célja a program implementációjának támogatása, az Iskolai Közösségi Szolgálathoz kapcsolódó jó gyakorlatok gyűjtése, a célok végrehajtásának nyomonkövetése, valamint az iskolák szakmai támogatása.

A közösségi szolgálat megvalósításához kapcsolódó vizsgálatra minden évben 40 közintézményben kerül sor az Oktatási Hivatal (továbbiakban: OH) és a Nemzeti Pedagógus Karral (továbbiakban: NPK) kötött Együttműködési megállapodás alapján.

A monitoring vizsgálat három lépésből állt; első körben az intézményeknek kiküldtünk egy online kérdőívet, majd a visszaérkezett válaszok alapján egy részletesebb vizsgálatra is sor került; ennek részeként második lépésben intézményvezetői és koordinátori interjúk, valamint a diákokkal fókuszcsoportos interjúk készültek. Végezetül a vizsgálatot végző kormánytisztviselők áttekintették a közösségi szolgálathoz kapcsolódó hivatalos és tanügyi dokumentumokat is. Az intézménylátogatások a 2023/2024 tanév második félévében zajlottak, a beszélgetések lebonyolítására online és személyes formában is lehetőség nyílt. A Jelentés a látogatások tapasztalatait összegzi azzal a céllal, hogy általánosságban képet adjon a program szakmai megvalósításáról, bemutassa az intézményekben működő jó gyakorlatokat, illetve az előző tanévi eredmények és a felmérés alapján javaslatokat fogalmazzon meg a közösségi szolgálat eredményesebb megvalósítása érdekében.

A közösségi szolgálat bevezetése, előzmények

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (továbbiakban: Nkt.) alapján az érettségi vizsgák megkezdésének feltétele ötven óra közösségi szolgálat (továbbiakban: közösségi szolgálat) igazolt elvégzése, amit a 2012/2013-as tanévtől vezettek be. A közösségi szolgálat igazolását először a 2106. január 1-je után megkezdett érettségi vizsga esetében kellett megkövetelni.

A közösségi szolgálat „szociális, környezetvédelmi, a tanuló helyi közösségének javát szolgáló, szervezett keretek között folytatott, anyagi érdektől független, egyéni vagy csoportos tevékenység és annak pedagógiai feldolgoása¹”.

¹ 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről

Az interjúk alapján az intézmények kevesebb, mint felében volt valamilyen formában előzménye a közösségi szolgálatnak már a bevezetés előtt is – főként az egyházi intézményekben működtek hasonló jellegű iskolai programok. Ahogy az alábbi interjúrészletek is mutatják, a tanulók szerveztek adománygyűjtést, illetve különböző rendezvényeken segédkeztek, szociális segítő feladatokat, környezetvédelmi tevékenységeket végeztek:

„Az intézményben az IKSZ bevezetése előtt is voltak hasonló kezdeményezések. Ilyen tevékenység volt például a tanulók részvétele egyházi karitatív tevékenységekben, adománygyűjtésekben, városi rendezvényeken, ünnepeken, koszorúzásokon, illetve a református egyház által szervezett egyéb tevékenységekben (pl. templom- és templomkert takarítás, temetői sírok gondozása, idősek otthonában takarítás, szereplés).”

„A Szeretethíd program keretében a diákok részt vettek a gyülekezeti ház és a templom takarításban, a templom kert rendezésében, virágültetésben, idősek látogatásában, szemétszedésben, temetői sírok gondozásában.”

„Korábban is volt hasonló, a 72 óra kompromisszum nélkül egy szociális önkéntes akció, amelyet a három történelmi keresztény egyház szervez. Az akció Magyarország fiatalságát hívja közös összefogásra, hogy együtt tegyünk másokért, környezetünkért. Országszerte fiatalok kisebb-nagyobb csoportjai három napon, azaz 72 órán keresztül teljesítenek közhasznú feladatokat: intézmények, játszóterek felújítása, erdőtakarítás, szociális segítségnyújtás, kulturális műsorok szervezése különböző közösségeknek (fogyatékkal élők, idősek stb.). Ebben korábban is részt vettünk, még az IKSZ bevezetése előtt.”

Ahogy az alábbi interjúrészletekből is láthatjuk, nemcsak az egyházi fenntartású intézményekben számoltak be az IKSZ bevezetése előtt iskolai karitatív tevékenységekről, hanem állami vagy egyéb fenntartású intézményekben is:

„Az Aranyhíd EGYMI-vel (megj: tanulásban akadályozott, értelmileg akadályozott, autista és halmozottan sérült gyermekeket ellátó intézmény) való jó kapcsolat eredményeként a tanulók rendszeresen látogattak az intézménybe, ahol felolvastak a diákoknak, ezáltal segítve őket a tanulásban és a szabadidő hasznos eltöltésében.”

„Az iskola rendszeres kapcsolatot tartott fenn a Látássérültek Vas Vármegyei Egyesületével és a Mozgássérültek Vas Vármegyei Egyesületével. A tanulók ezekben a civil szervezetekben

végeztek önkéntes munkát, amely során közvetlen tapasztalatokat szereztek a fogytékossággal élő emberek mindennapjairól és szükségleteiről.”

„A tanulók korábban is karitatív feladatokat láttak el az Állatvédő Egyesületnél, ahol gondoskodtak az állatokról, segítettek az állatok etetésében és tisztán tartásában.”

Az iskolán belüli tevékenységeket nézve is volt valamilyen formában előzménye a közösségi szolgálatnak, mely leginkább az iskolai rendezvényeken való segédkezést, az intézmény rendben tartásához kapcsolódó tevékenységeket, sporteseményeken való közreműködést, jótékonyági kezdeményezéseket jelentette. Az interjúkból levonható az a következtetés, hogy a közösségi szolgálat bevezetésével az iskolákban a korábbi, a közösségi szolgálat előzményének tekinthető ad-hoc önkéntes munkákban, karitatív tevékenységekben való részvétel sokkal szabályozottabbá és rendezettebbé vált.

A monitorozott intézmények jellemzői

A vizsgált iskolák kiválasztásánál szempont volt, hogy minden intézmény- és képzéstípus képviselője el tudja mondani véleményét, illetve az ország minden térségéből kapjunk érdemi válaszokat. A vizsgálat kismintán valósult meg, emiatt részletes reprezentativitási szempontok követésére nem nyílt lehetőség. A minta kialakításának jellegzetessége miatt minden vármegyében két-két intézmény került bevonásra a monitoringvizsgálatba.

Iskolatípus szerint a mintába került intézmények 55%-a (22 db) hagyományos gimnázium, 2 db hat- és 4 db nyolcévfolyamos gimnázium volt. A mintába került intézmények közül 10 db többcélú, továbbá kettő egyéb típusú iskola volt. A kérdőívet a legtöbb esetben az intézmény igazgatója töltötte ki (15 db, 38%), de jelentős volt az igazgató-helyettesek (12 db 30%), illetve az IKSZ-koordinátorok (10 db 25%) általi kitöltés is.

1. táblázat: A monitoring vizsgálatban részt vett intézmények típusa és a kérdőívet kitöltők beosztása, N és %, N=40

	N	%
ISKOLATÍPUS		
4 (5) évfolyamos gimnázium	22	55
6 évfolyamos gimnázium	2	5
8 évfolyamos gimnázium	4	10
Többcélú intézmény	10	25
Egyéb	2	5
VÁLASZADÓ BEOSZTÁSA		
Igazgató	15	38
Igazgató-helyettes	12	30
IKSZ-koordinátor	10	25
Egyéb	3	7

A közösségi szolgálat céljai

Az oktatási programok céljainak meghatározása és nyomon követése alapvető fontosságú a hatékony tanulási folyamat biztosítása érdekében. A világos célok iránymutatást adnak a programnak; amikor a pedagógusok és a diákok tudják mi a cél, könnyebben fókuszálnak az elérendő eredményekre, ami növeli a motivációt és egyúttal a program hatékonyságát. Egy programot akkor nevezhetünk sikeresnek, ha megfelelő hatása van és a gyakorlatban is megvalósítható, működőképes².

A célok megvalósulásának nyomonkövetése lehetővé teszi a program folyamatos fejlesztését is. Ha rendszeresen értékeljük, hogy a kitűzött célok teljesülnek-e, akkor időben észlelhetjük az esetleges problémákat, és szükség esetén módosíthatjuk az adott programot.

A közösségi szolgálat kapcsán kitűzött iskolai célokat a kérdőívben, valamint az interjúk során is igyekeztünk feltérképezni.

Az online adatfelvételnél a résztvevőket arra kértük, hogy jelöljék meg a közösségi szolgálat három legfontosabb célját, ügyelve a célok sorrendiségére is. Első helyen – a tavalyi tanévhez hasonlóan – egyértelműen a társadalmi nevelés, szociális attitűdök fejlesztése jelenik meg, annyi különbséggel, hogy az első helyen való említések aránya 10 százalékponttal tovább növekedett. Jellemző, hogy nemcsak ezt a szempontot jelölték meg a legfontosabb három cél között az iskolák a legnagyobb arányban (85%), hanem ezt tekintik a közösségi szolgálat legfontosabb céljának (58%) is. További fontos célként jelenik meg a személyiségfejlesztés és

² HALÁSZ Gábor (2010): A pedagógiai rendszerek általános hatás- és bevalás vizsgálati rendszere. Nemzeti Tankönyvkiadó

az önkéntességre nevelés is, bár a tavalyi évhez képest előbbi szempont, mint legfontosabb cél említettsége csökkent, az önkéntességre nevelése pedig jelentősen növekedett. Az önkéntességre nevelés az intézmények 70%-ánál (tavaly 48%), a személyiségfejlesztés a válaszadók 47%-ánál, míg a munka világával való ismerkedés az iskolák negyedénél jelenik meg fontos célként. A pályaorientáció, illetve a munka világával való ismerkedés jelentősége csökkent az előző tanévhez képest, de míg a pályaorientáció jelentősége csak mérsékelten (26%-ról 21%-ra), a munka világával való ismerkedés, mint cél említése már jelentősen csökkent a tavalyi évhez képest (40%-ról 25%-ra). Az aktív állampolgárságra nevelés, az empátia és a közösségépítés, a szolidaritás, valamint a hagyományörzés kiegészítő célkitűzésként jelennek meg.

2. táblázat: A közösségi szolgálat legfontosabb céljai (hármát lehetett választani), %, N=40

	1. helyen említette	2. helyen említette	3. helyen említette	Nem említette
Szociális nevelés, szociális készségek fejlesztése	58	17	10	15
Önkéntességre nevelés	20	27	23	30
Személyiségfejlesztés	10	12	25	53
Munka világával való ismerkedés	10	0	15	75
Pályaorientáció	2	18	3	79
Aktív állampolgárságra nevelés	0	13	7	80
Empátia	0	8	7	85
Közösségépítés	0	5	3	92
Szolidaritás	0	0	5	95
Hagyományörzés	0	0	2	98

Az interjúk alapján az igazgatók és a pedagógusok említései alapján az IKSZ legfontosabb célja szintén egyértelműen a társadalmi nevelés, a diákok személyes és szociális kompetenciáinak fejlesztése, felelősségérzetük erősítése, csapatmunkára való felkészítésük. Az interjúalanyok a kérdőíves adatokhoz képest némileg nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a pályaorientációnak, a munka világával való ismerkedésnek, a közösségépítésnek, illetve a diákok önállóságra nevelésének is. Szintén többen említették a közösségi szolgálat céljai között az aktív állampolgárságra, valamint az önkéntességre nevelést. Fontos, hogy a program segítse a másság elfogadását, a tudatos tervezés-szervezés és önértékelés megvalósítását. Az összefüggő pedagógiai törekvések akkor érik el a céljukat, ha a tanulók olyan területen tevékenykedhetnek, amelyre nyitottak, motiváltak és azt az iskola jóváhagyásával végezhetik.

A diákok körében a közösségi szolgálat céljait tekintve jóval nagyobb hangsúlyt kap a pályaorientáció, a pályaválasztás, a munka világával való ismerkedés. A tanulóknál ugyanakkor a pedagógusok válaszaikhoz képest kevésbé jelennek meg a készségek fejlesztésére irányuló célok.

„Iskolánk egyik alappillére az érzelmi intelligencia fejlesztése, amihez szorosan kapcsolódik az IKSZ és támogatja az iskolai munkánkat is. Fontos számunkra, hogy az egyéni érdekeket feláldozva közösségben jól tudjanak együttműködni a diákok.”

„Az iskola célja az IKSZ általi szociális nevelés, pályaorientáció, önkéntességre nevelés. Az intézmény hagyományaira építve a jellemformálás, a nyitottságra ösztönzés.”

„Az IKSZ által elsődleges cél a közösség építés, a szociális készségek fejlesztése, pályaorientáció és az önkéntességre nevelés szempontjából, szellemisége is megkívánja egymás segítségét, támogatását.”

„Az iskolavezetés fontosnak tartja, hogy a diákoknak legyen olyan igénye, hogy rászorulóknak segítenek, tapasztalják meg azt, hogy valakiért, valamiért ingyen dolgoznak és az önismeretük fejlődése szempontjából is jelentősek ezek a szervezett keretek között zajló tevékenységek. Úgy vélik, hogy hasznos, ha a tanulók több területen kipróbálhatják miben érzik jól magukat, mert pályaorientációjukra is hatással lehet.”

A Jelentés második felében kerül bemutatásra, hogy ezek a célok mennyire valósultak meg a gyakorlatban, vagyis az intézményvezetők, koordinátorok és diákok véleménye szerint a közösségi szolgálat milyen módon és mértékben járult hozzá a diákok különböző készségeinek fejlesztéséhez.

A közösségi szolgálat megvalósulása az iskolában

Az intézmények nagy többségében jellemző, hogy valamilyen mértékben sikerült hozzáilleszteni az iskola jellegéhez, hagyományaihoz a közösségi szolgálat programját. Teljes mértékű adaptációról a megkérdezettek 43%-a, részleges illeszkedésről 55%-a számolt be.

A monitoring vizsgálatba bevontak több, mint 72%-a szerint a közösségi szolgálat az iskola vezetésétől ugyanolyan figyelmet kap, mint a többi, iskolában megvalósuló program. Ennél nagyobb fókuszot érzékel az iskolák 18%-a, kisebbet pedig az intézmények tizede.

3. táblázat: Véleménye szerint az iskola vezetősége milyen figyelmet szentel a közösségi szolgálatnak? N és %, N=40

	N	%
Kevesebb figyelmet kap, mint az iskolában megvalósuló egyéb programok	4	10
Ugyanolyan figyelmet kap, mint az iskolában megvalósuló egyéb programok	29	72
Kiemelt figyelmet kap az iskolában	7	18

A közösségi szolgálathoz szinte minden esetben kapcsolódik valamilyen helyi, regionális, esetleg országos civil szervezet, sportegyesület. Az önkormányzatok az iskolák 63%-ában, az intézményfenntartók az iskolák ötödében vesznek részt a program megvalósítása során.

4. táblázat: Mely intézmények, szervezetek kapcsolódnak valamilyen módon az IKSZ iskolai tevékenységéhez? (többet lehetett választani) N és %, N=40

	N	%
Helyi vagy regionális civil szervezet	39	98
Önkormányzat	25	63
Fenntartó	8	20
POK	2	5
Egyéb*	9	22

*Említések: egyházak, egyházi szervezetek, sportegyesületek, egyéb

A tanulók által leggyakrabban végzett közösségi szolgálati tevékenységek hasonlóak a tavalyi feladatkörökhöz: kulturális és sportprogramokon való segítség, gyerekefelügyelet nyári táborokban, egyházi, óvodai és általános iskolai rendezvényeken való közreműködés, részvétel a programok szervezésében, megvalósításában. Az intézményen belüli IKSZ- órák abszolválása az iskola életében a korábban megszokott tevékenységekhez, rendezvényekhez (tankönyvosztás, szalagavató, gólyabál, gólyatábor, mentorálás, kertrendezés, nyílt napok, ad-hoc jellegű feladatok stb.) kapcsolódik.

Az iskolán belüli tevékenységek aránya nincsen meghatározva, de a közösségi szolgálat szellemisége csak kivételes esetekben támogatja, hogy 50%-nál több intézményen belüli tevékenysége legyen a tanulóknak. Elsősorban olyan tevékenységeknél lehet a közösségi szolgálatot elszámolni, amelyek személyek segítségére fókuszálnak. A vizsgálatba bevont iskolák között nem volt olyan, ahol nem fordult elő, hogy a közösségi szolgálati tevékenység az iskola falain belül is megvalósulna. Megállapítható, hogy az iskolák 50%-ában ez a kötelezően előírt idő ötödét sem érte el, azaz bár gyakori, mégsem volt jelentős mértékű a közösségi szolgálat iskolában történt teljesítése.

5. táblázat: A tanulók átlagosan hány órát teljesítenek az iskolán belül? N és %, N=40

	N	%
1–5 órát	10	25
6–10 órát	9	23
11–15 órát	12	30
16-20 órát	5	13
21–25 órát	0	0
26–30 órát	1	2
31–35 órát	0	0
36+ órát	3	7

Az iskolai közösségi szolgálathoz kapcsolódó belső tevékenységek közül kiemelkedő az iskolai rendezvényeken való segítő közreműködés (pl. szalagavató, beiratkozás, nyílt nap, iskolai versenyek stb.), ezek a tevékenységek minden mintába került intézményben fellelhetők. Továbbra is népszerűek a valamilyen „épületgazdálkodási” kiegészítő munkához kapcsolódó tevékenységek is, mint például könyvtár- és szertárrendezés, udvartakarítás vagy hulladékgyűjtés, illetve a külső rendezvényeken való közreműködések. Ezen tevékenységeket mind a 40, mintába került intézmény említette. A közösségi szolgálat céljaihoz szorosabban illeszkedő, az iskolán belül megszervezhető tevékenységek jelentősége ezzel szemben folyamatosan csökken; a korrepetálás, mint leggyakrabban előforduló tevékenység két év alatt 51%-ról 33%-ra esett vissza. Faültetést, fagondozást, illetve a többcélú intézményen belüli egyéb feladatokat az iskolák 8%-ában említették.

6. táblázat: Milyen intézményen belüli közösségi szolgálati tevékenységeket szervez az iskola? (többet lehetett választani) N és %, N=40*

	N	%
Iskolai rendezvényeken (pl. szalagavató, bál) való tevékenység	40	100
Könyvtár- és szertárrendezés	33	83
Külső rendezvényeken való fellépés	18	45
Korrepetálás	13	33
Hulladékgyűjtés	12	30
Udvartakarítás	14	35
Faültetés, kertgondozás	8	20
Többcélú intézményen belüli feladatok	8	20
Egyéb**	3	2

*Azok körében, ahol előfordult, hogy akár egy órát is az iskolában teljesítettek

**Említések: szociális otthon látogatása, ételosztás, tankönyvek elosztása

Az érintett intézmények összességében elégedettek (99%) – többségük teljes mértékben elégedett (52%) – a közösségi szolgálati tevékenységek intézményen belüli megvalósításával, ugyanakkor többen is jelezték, hogy lenne javaslatuk a program intézményen belüli végrehajtásának fejlesztésére vonatkozóan. Az iskolán belüli feladatbővítési javaslatok közül a legtöbb arra vonatkozott, hogy hasznosnak tartanák hangsúlyosabbá tenni a fenntarthatósággal kapcsolatos tevékenységeket, udvar- és kertrendezést, mentorálás megszervezését, illetve különböző iskolai közösségi programokat szerveznének meg.

A közösségi szolgálat koordinátora

A koordinátor az intézmény igazgatója által a közösségi szolgálat megszervezésére, lebonyolítására, a diákok felkészítésére felkért pedagógus. A diákok segítése mellett közvetítő szerepet tölt be a tanulók és fogadószervezetek között. Döntő szerepe van abban, hogy olyan tevékenységeket végezzenek a tanulók, melyek hasznosak, valódi értékeket képviselnek és arra is, hogy a közösségi szolgálati tevékenységeknek pozitív hatása legyen a résztvevőkre.

Ha a koordinátor lelkes, segíti a diákokat a megfelelő fogadóintézmények és tevékenységek kiválasztásában, kellő időt és energiát fordít a felkészítésre, a célok megismertetésére, akkor a diákok is sokkal motiváltabbak lehetnek a megvalósításban. A diákok programra való felkészítése ideális esetben tehát képzett, erre a feladatra kijelölt koordinátorok bevonásával történik. Az intézmények egy részében – főleg a kis létszámú intézményekben – viszont nincs megbízott koordinátor, hanem az osztályfőnökök látják el a közösségi szolgálathoz kapcsolódó feladatokat. Az interjúkból kiderült, hogy az osztályfőnökök többsége többnyire csak az adminisztrációs feladatokat végzik, a társadalmi nevelésre, attitűdök fejlesztésére, a célok megismertetésére kevésbé fordítanak időt.

Az online kérdőív szerint a monitoring vizsgálatba bevont iskolák 85%-ában van külön erre a feladatra kijelölt koordinátor a nevelőtestület tagjai között. Többségük (55%) heti 26 óránál kevesebb időszámban végezte el a programmal kapcsolatos teendőket, és csupán 5%-uk fordított erre legalább heti 32 órát. A viszonylag szűk időráfordítás jellemző arányát tovább növelte, hogy több válaszadó szerint a közösségi szolgálattal kapcsolatos feladatok ellátása a munkakörük része, az aktuális feladatoknak megfelelően rugalmasan alakul (ezért nem tudják számszerűsíteni), illetve más okból nem tudtak óraszámot rendelni e tevékenységhez.

A koordinátor munkája a tavalyi tanévhez hasonlóan a legtöbb intézményben szervezési és az adminisztratív feladatokra terjedt ki. Míg tavaly a koordinátorok kevesebb, mint fele (45%) foglalkozott a szociális neveléshez kapcsolódó pedagógiai feladatokkal, addig idén 58%-ra nőtt ez az arány, ami arra enged következtetni, hogy a koordinátorok is egyre inkább látják az felkészítő foglalkozások jelentőségét a diákok motivációja, hozzáállása szempontjából. A koordinátorok 30%-a tavaly és idén is szintén bekapcsolódott a reflexiós tevékenységekbe.

7. táblázat: A koordinátor főbb munkaköri jellemzői, N és %, N=40

	N	%
VAN-E IKSZ KOORDINÁTOR		
Van	34	85
Nincs	6	15
HETI HÁNY ÓRÁBAN VÉGZI TEVÉKENYSÉGÉT*		
26 óránál kevesebb időszámban	22	55
26-32 óra közti időszámban	2	5
32 óra feletti időszámban	0	0
Egyéb	16	40
MILYEN FELADATAI VANNAK?* (többet lehetett választani)		
Szervezési	32	80
Adminisztratív	31	78
Pedagógiai (felkészítés)	23	57
Pedagógiai (reflexió)	12	30
Egyéb**	2	6

*Azok körében, akiknél van IKSZ koordinátor, érdemben válaszolók

**Említések: előkészítés, kapcsolattartás a partnerekkel, panaszok kezelése

Leginkább a megbízhatóság és a szervezői készség megléte indokolja, hogy pontosan kit kérjen fel az intézmény vezetője a koordinációs tevékenységek ellátására. A pedagógusok tapasztalata, hozzáértése a koordinátorok 18 és 15%-a, a relatíve alacsony terheltség 10% esetében volt fontos szempont a kiválasztáskor. Míg az intézmények több, mint 38%-ban jelezték, hogy volt a feladatra önként jelentkező, addig majdnem a válaszadók 45%-a jelölte azt, hogy a nevelőtestületből valaki feladatul kapta a közösségi szolgálattal kapcsolatos teendőket. A tavalyi eredményekhez képest látszik, hogy csökken azoknak a válaszoknak az aránya, hogy valakit kijelöltek a koordinátori feladatra és növekszik azok aránya, akik önként vállalták az ezzel járó teendőket (22%-ról 38%-ra).

8. táblázat: Milyen tényezők játszottak szerepet a koordinátor kiválasztásánál? (többet lehetett választani), N és %, N=39 *

	N	%
Megbízhatóság	21	53
Szervezői készség	20	50
Feladatul kapta	18	45
Önként vállalta	15	38
Hozzáértés	7	18
Nagy tapasztalat	6	15
Kevés órája van	5	13
Kevésbé leterhelt	4	10
Egyéb	2	6

*Azok körében, akiknél van IKSZ koordinátor, érdemben válaszolók

Két tulajdonság fontos ahhoz, hogy valaki jó koordinátor legyen. Az egyik ilyen a jó szervezőkészség, a másik pedig a hitelesség a közösségért végzett feladatokban. A diákok felé mutatott empátia, a diákokkal ápolt jó viszony és a precizitás szintén a fontosabbnak tartott szempontok közé tartozik.

9. táblázat: Az alábbi tulajdonságok közül melyik a két legfontosabb ahhoz, hogy valaki jó IKSZ koordinátor legyen? (kettőt lehetett választani) N és %, N=34*

	N	%
Jó szervező készség	20	59%
Hitelesség a közösségért végzett feladatokban	15	44%
Empátia a diákok felé	8	24%
Jó viszonyban legyen a diákokkal	6	18%
Precizitás	6	18%
Jól ismerje a diákokat	5	15%
Jó adminisztrátor	4	12%
Széles kapcsolati háló	4	12%

**Azok körében, akiknél van IKSZ koordinátor, érdemben válaszolók*

A koordinátor megbecsültsége csak ritkán fejeződött ki anyagi jutalomban. Az intézmények 35%-ában semmilyen elismerésben nem részesült a koordinátor, 19%-ában szóbeli elismerést kapott a tantestület tagjai előtt. Órakedvezmény az iskolák 8%-ában jellemző, míg az anyagi támogatás kevésbé bevett (2%) gyakorlat. A más feladatok alóli mentesítés egyáltalán nem jellemző az iskolákban.

10. táblázat: Ön szerint milyen az IKSZ koordinátor megbecsültsége az iskolában? N és %, N=33*

	N	%
Semmilyen külön elismerést nem kap	14	35
Szóbeli elismerést kapott a tantestület előtt	19	48
Órakedvezményt kapott	3	8
Plusz illetmény-kiegészítést, anyagi támogatást kapott	1	2
Szóbeli elismerést kapott az egész iskola előtt	0	0
Más feladatok alól mentesült	0	0

**Azok körében, akiknél van IKSZ koordinátor, érdemben válaszolók*

Érvényesülni látszik, hogy a koordinátor mellett az osztályfőnökök is egyre nagyobb szerepet kapnak a közösségi szolgálathoz kapcsolódó feladatokban. Még ha van is az intézményben külön erre a feladatra kijelölt koordinátor, jellemzően az adminisztratív feladatok ellátásában, az információ átadásában az osztályfőnökök segítik, de van, ahol a szakmai feladatokban is meghatározó szerep jut az osztályfőnököknek.

„Az osztályfőnökök is részt vesznek a közösségi szolgálat szervezésében, állandóan ismertetik, megosztják a különböző platformokon a diákokkal a lehetőségeket, illetve osztályfőnöki órán havonta számszerűsítik a tanulók teljesített óraszámait.”

Találtunk olyan intézményt is, ahol az úgynevezett „főkoordinátor” munkáját az egyes közösségi szolgálati területek koordinálására kijelölt iskolai koordinátorok, valamint az osztályfőnökök is segítik. Az iskolai koordinátorok sokrétű feladatot látnak el: rendszeres, személyes kapcsolatot tartanak a fogadószervezetekkel, felkészítik a fogadószervezetekhez jelentkezett tanulókat, szervezik a mindennapi tevékenységet, irányítják, segítik a tanulókat,

szükség esetén (pl. felkészítő alkalmak során) személyesen is megjelennek a fogadószervezetnél, igazolják a teljesítéseket a közösségi szolgálati naplóban, előkészítő és végül értékelő feladatokat látnak el, valamint tájékoztatják, informálják az osztályfőnököket.

A partnerintézményekkel történő együttműködés

A partnerintézmény vagy fogadó intézmény az a szervezet, ahol a tanuló a közösségi szolgálatot teljesíti. A szolgálat teljesítése iskolában, intézményen belül; civil vagy nonprofit szervezetnél; állami, önkormányzati, egyházi intézménynél, szervezetnél, illetve magánszemélynél is végezhető.

A fogadókörnyezet felkutatása összességében továbbra sem jelent problémát az iskolák vagy a tanulók számára. A vizsgálatba bevont intézmények képviselőinek 80%-a szerint egyáltalán nem, 20%-a szerint pedig inkább nem probléma a közösségi szolgálat fogadókörnyezeteinek megtalálása. Már a tavalyi vizsgálat alapján is láthattuk, hogy jellemző módon az iskolák az elmúlt években igen sok kapcsolatot alakítottak ki a potenciális fogadókörnyezettel. A fogadószervezetek száma folyamatosan nő, ami egyre nagyobb kihívás elé állítja az oktatási intézményeket, hiszen egyrészt átláthatatlanná teszi a külső partnereket, másrészt a velük való kapcsolattartás is egyre több időt vesz igénybe. Ezt mutatja, hogy egy-egy intézménynek átlagosan 177 db fogadószervezettel van a monitoring vizsgálat alapján számontartott kapcsolata. A koordinátorok elmondása alapján a fogadószervezetek számának emelkedése miatt az intézmények elkezdtek felülvizsgálni és szűkíteni partnerszervezetük listáját. Az interjúalanyok egybehangzó véleménye, hogy megéri szűkíteni a partnerszervezetek körét (ami főleg a régóta nem ápoltságokat érinti), mert így nehéz figyelemmel kísérni a diákok teljesítését is. Több intézményben is elhangzott, hogy a jövőben kevesebb partnerszervezet bevonását tervezik, de egyúttal nagyobb rálátást szeretnének elérni a külső teljesítéseknél.

„Kezdetben 200-nál is több fogadószervezettel volt kapcsolatunk, de két éve felülvizsgáltuk az együttműködési megállapodásokat, és azokkal a szervezetekkel, amelyekkel a kapcsolattartás nem volt megfelelő, illetve valamilyen szabálytalanságot tapasztaltak, megszüntettük az együttműködést. A többi szervezettel is új szerződést kötöttünk, 5 éves határozott időtartamra. A határozott időtartam lehetőséget biztosít az iskolának, hogy az együttműködések felülvizsgálja, illetve újra megkösse.”

„Az iskolának összesen 130 fogadószervezettel van szerződése, az elmúlt tanévben kb. 25 szervezetnél teljesítettek közösségi szolgálatot a diákok. A fogadószervezeteket jobbra a diákok és a szülők hozzák.”

Már a korábbi évek alapján is láthattuk, hogy a diákok számára fontos, hogy olyan szervezetnél teljesítsék a szolgálati órákat, ahol úgy érzik valóban hasznos, segítő munkát végezhetnek. Az interjúk során a tanulók többször is kiemelték, mennyire fontos számukra, hogy hasznosnak érezzék magukat a közösségi szolgálat ideje alatt. A helyszíni látogatások alapján továbbra is a legnépszerűbb fogadóintézmények között szerepeltek a menhelyek, az alapítványok, az óvodák, a művelődési házak, a múzeumok, vagy a táboroztatási lehetőségek által biztosított programok.

Az aktív fogadószervezetek többsége vagy állami szervezet (41%), vagy pedig valamilyen civil szerveződés (38%) volt a 2023/24-es tanév során. Az egyházi szervezetek aránya 15%, a forprofit szervezeteké pedig mindössze 2%.

11. táblázat: Fogadószervezetek főbb jellemzői, N és %, N=40

	N	átlag
Hány fogadószervezettel tart kapcsolatot az iskola?	38	177 db
Előző tanévben hány fogadószervezetnél teljesítettek szolgálatot az IKSZ-es tanulók?	40	75 db
Ezeknek a szervezeteknek hány százaléka....		
<i>civil szervezet?</i>	36	38%
<i>állami szervezet?</i>	36	41%
<i>egyházi szervezet?</i>	36	15%
<i>forprofit szervezet?</i>	36	2%
<i>egyéb szervezet?</i>	36	5%

A fogadóintézmények kiválasztására az iskolák többségében alapvetően háromféleképpen kerül sor továbbra is. Legjellemzőbb, hogy a diákok ajánlanak fogadóhelyeket (azaz ők korábban leszerverték azokat maguknak), másrészt a szülők ajánlanak fel különböző lehetőségeket, harmadrészt pedig maguk a fogadóintézmények keresik meg az iskolákat és jelentkeznek a közösségi szolgálat helyszínéül. Ritkábban jellemző, hogy a közösségi szolgálat koordinátora vagy az intézményvezető ajánlja valamelyik fogadóhelyet. A közösségi szolgálat központi portálja, vagy a POK-ok elektronikus felületeit kevésbé használják a fogadóintézmények keresésekor. A megjelölt egyéb lehetőségek a tankerület, valamint a vendégelőadók támogató hozzáállására utaltak (melyek a számosságból eredően szintén sporadikusak). Ha a 2022/23-as tanévvel hasonlítjuk össze az eredményeket az látszik, hogy a szülők szerepvállalása nőtt, a diákoké pedig csökkent a fogadóintézmények ajánlásában.

12. táblázat: Jellemzően hogyan kerül sor a fogadóintézmények kiválasztására? (többet lehetett választani) N és %, N=40

	N	%
Diákok ajánlatával	34	85
Fogadóintézmények jelentkezésével	34	85
Szülők ajánlatával	29	73
Koordinátor ajánlatával	18	45
Intézményvezető ajánlatával	10	25
Online felületek segítségével (IKSZ portál, POK felületei stb.)	4	10
Egyéb	2	6

A fogadószervezetekkel mind a pedagógusok, mind a diákok továbbra is jellemzően elégedettek. A diákok elmondása szerint az intézmények segítőkészek voltak az ott tartózkodásuk alatt, illetve jellemzően hasznos tevékenységeket végeztek. Elvértve találunk olyan esetet, hogy a tanulók nem kaptak elég feladatot, vagy a fogadóintézmény nem volt pontosan tisztában a diákoknak adható tevékenységekkel. Ennek részben az is az oka, hogy az iskolák egyre több tapasztalatot szereznek a fogadóintézményekről, többféle módszerrel igyekeznek kiszűrni a problémás szervezeteket és megszüntetni velük a kapcsolatot. Vannak intézmények, akik az előzetes tapasztalatok, a tanulók visszajelzései alapján hoznak döntést az együttműködésről, vannak, akik egy „előszűrő” adatlapot töltenek ki a fogadószervezetekkel és ez alapján hoznak döntést a jövőbeli kooperációról. Találhatunk olyan intézményt is, ahol az igazgató minden partnerintézményt előzetesen telefonon is megkeres és kikérdez a lehetőségekről.

„A fogadó intézmények felkutatása nem jelent problémát. A szülők, a diákok és a koordinátor ajánlásával vagy – nagy gyakorisággal – különböző szervezetek közvetlen megkeresésével jönnek létre az együttműködések. A korábbi évek tapasztalataira támaszkodva először egy adatlapot töltenek ki a potenciális fogadó intézménnyel, és azt követően hoznak döntést a közös munkáról.”

„Az együttműködési megállapodások megkötése előtt az intézmény először egy – saját maga által összeállított, a megállapodás megkötéséhez szükséges alapvető információk rögzítésére alkalmas – adatlapot töltet ki a potenciális fogadószervezettel. A megküldött adatok alapján dönt az iskolavezetés arról, hogy kötnek-e partneri szerződést. Ha igen, akkor a kapott adatok alapján már az elkészített szerződést juttatják el a fogadóhelyre. Ez a megoldás megkönnyíti az adminisztrációt, emellett előzetes szűrőként is szolgál.”

„A partnerek meglepődnek, hogy az igazgató telefonon is felveszi a kapcsolatot velük. Szeretek meggyőződni a feladat milyenségéről, a partneri együttműködés indíttatásáról. Nem szeretném, ha a tanulókat kihasználnák, nem veheti egy partner sem automatizmusnak a közösségi

szolgálat végzését. Voltak ezzel kapcsolatban negatív tapasztalatok, ezért inkább felveszem a kapcsolatot előre a partnerekkel.”

A korábbi évek tapasztalatai alapján is láthattuk, hogy a fogadószervezetek nagy része nem ad visszajelzést a tanulók munkájáról, annak ellenére, hogy a fogadószervezetekkel való kapcsolattartás fontos része a közösségi szolgálat minőségbiztosításának. A fogadószervezetek visszajelzései alapján látható, hogy a tanulók hogyan végezték tevékenységüket, mennyire voltak elégedettek velük a fogadószervezetek. A korábbi éveket is figyelembe véve látszódik, hogy ez a tendencia tovább romlik, egyre kevesebb visszajelzés érkezik a diákok munkájáról.

13. táblázat: Érkezik-e a fogadóintézményektől visszajelzés a tanulókra vonatkozóan? N és %, N=40

	N	%
Igen, a legtöbb fogadóintézménytől érkezik visszajelzés	1	2
Igen, előfordul, de nem jellemző	20	50
Ritkán szokott csak visszajelzés érkezni	16	40
Nem érkezik visszajelzés	3	7

A fogadószervezetek visszajelzéseinek tehát továbbra sincs kialakított rendszere annak ellenére, hogy az interjúk alapján a pedagógusok és a diákok is fontosnak tartanak a visszacsatolást.

„Örülnék, ha több visszajelzés érkezne a fogadóintézményektől, mert ezek motiváló hatással bírnak a diákokra is. A tanulók várják a visszajelzést a munkájukról.”

„Fontosnak tartom a visszajelzést a munkámról, és azt is, hogy velem közöljék, ha valami nem volt jó, hogy a későbbiekben ki tudjam javítani a hibáimat. Ebből tanulunk a legtöbbet.”

„Jó érzés volt, hogy visszajelezték a munkámról, ez sokat hozott ahhoz, hogy pozitív legyen az élmény”.

A kapcsolatépítést, kapcsolatfenntartást tehát célszerű továbbra is abba az irányba fejleszteni, hogy rendszeresen érkezzen visszajelzés a fogadóintézményektől a közösségi szolgálat teljesítését követően. Korábbi években láthattunk a fogadóintézményi visszacsatolásra vonatkozóan is példát, melyet érdemesnek tartunk más partnerintézmények gyakorlatába is beépíteni; egy fogadószervezet például oklevéllel jutalmazta a diákokat a közösségi szolgálat során nyújtott teljesítményeikért.

Habár csak a mentort igénylő feladatok kapcsán van jogi szempontból szükség az együttműködési megállapodásra, a pedagógusok elmondása alapján az intézmények többsége továbbra is ragaszkodik az együttműködési megállapodás megkötéséhez – leginkább az

átláthatóság miatt (rögzítésre kerüljenek a gyerekek által végzendő feladatok), illetve amiatt, hogy a megállapodás keretét adjon a tevékenységnek.

A közösségi szolgálathoz kapcsolódó felkészítés és reflexió

Az 50 órából az iskolák legfeljebb 5 óra felkészítést és legfeljebb 5 óra lezárást szerveznek a diákok számára. A korábbi vizsgálatok is megerősítették, hogy a közösségi szolgálathoz kapcsolódó felkészítésnek és reflexiónak jelentős szerepe van a program sikerében. Azokban az iskolákban, ahol kellő időt és energiát szántak a célok megismertetésére, a reflexióra, illetve ahol megfelelő tartalommal töltötték fel ezeket az alkalmakat, ott a diákok nagyobb arányban tekintettek élményként, hasznos tevékenységként a közösségi szolgálatra, egyúttal a diákok motivációja is nagyobb volt.

Az IKSZ tevékenységet megelőző felkészítés, valamint a szolgálat lezárása; az elvégzett tevékenységekre való reflexió, az élmények, tapasztalatok rendszerezése és feldolgozása a program meghatározó eleme. Fontos, hogy a felkészítésnek legyen attitűdformáló része, ami a közösségi szolgálat céljainak megértésén keresztül nagyban hozzájárulhat a diákok motivációjának növeléséhez, illetve legyen egy lezáró része, ahol a diákok beszámolhatnak a tapasztalataikról, benyomásaikról, a felmerülő problémákról.

Ahogy említettük, a felkészítés és feldolgozás maximális időkerete 5 óra. Az interjúk alapján láthatjuk, hogy ezt az időt a legtöbb iskolában nem használják ki, annak ellenére, hogy a tapasztalat azt mutatja, hogy 3 óra mindenképp szükséges a benyomások átbeszélésére és feldolgozására. Ezek a reflexiós alkalmak azért is töltenek be fontos szerepet, mert a diákok itt nemcsak a saját élményeiken keresztül tanulnak, hanem a mások által elmesélt impressziók által is gazdagodhatnak.

A diákok közösségi szolgálathoz kapcsolódó felkészítésére jellemzően a 9. osztály elején, osztályfőnöki órák alatt kerül sor, míg a szülők tájékoztatása az első szülői értekezleten történik meg. A tanulók felkészítése során általában tájékoztatják a tanulókat a közösségi szolgálattal kapcsolatos főbb tudnivalókról, az ide kapcsolódó jogszabályokról, az adminisztrációhoz szükséges dokumentumok kezeléséről, illetve a választható területekről. Fontos, hogy ők döntsék el milyen területen szeretnének közösségi szolgálati tevékenységet végezni, milyen szervezethez szeretnének menni. Ez a választási szabadság lehetővé teszi, hogy a diákok olyan területeken végezzenek szolgálatot, amelyek valóban érdeklik őket, és ahol hasznosnak érzik magukat, így a tanulók személyre szabott élményeket szerezhhetnek.

„Rendkívül széles a paletta, nagyon sok fogadószervezettel dolgozunk együtt, nem korlátozzuk a gyerekeket. Akinél nincs konkrét elképzelés őket nyilván irányítjuk, de a tanulók többsége önálló, mindig jelzi, hogy melyik szervezettel szeretnének együttműködni, milyen területen szeretnének teljesíteni.”

Találhatunk olyan intézményeket, ahol a felkészítő alkalmon a fogadószervezetek is részt vesznek, bemutatják a náluk végezhető tevékenységeket, ezzel is megkönnyítve a diákok választását és orientációját.

Az interjúk és a kérdőív alapján a felkészítés attitűdformáló része sok esetben háttérbe szorul, de több olyan iskola is van, ahol a közösségi szolgálathoz kapcsolódó célok megismertetésére egyáltalán nem fordítanak időt, hanem egy általános tájékoztatással töltik ki a felkészítés teljes idejét. Ennek ellenkezőjére is akad példa: van, ahol a felkészítő alkalmon az IKSZ céljainak és hasznosságának kiemelésén túl promóciós videókat nézhetnek meg a tanulók, melyben diáktársaik mutatják be, hogy ők milyen IKSZ tevékenységeket végeztek, hol milyen tapasztalatokra tettek szert, illetve milyen pozitív hatásait tapasztalták az önkéntes tevékenységnek.

A feldolgozás, reflexió menetére, ahogyan az előző évben is láthattuk az interjúk alapján három jellemző példát találtunk. A legtöbb iskolában osztályfőnöki óra keretében, osztály szinten osztják meg egymással a diákok a közösségi szolgálat teljesítése során szerzett tapasztalatokat. Ezeket az alkalmakat már sok esetben nem a koordinátor tartja, hanem az osztályfőnökök vezetésével zajlanak. Megbeszélik, ki hol teljesített, milyen területen tevékenykedtek, milyen tapasztalataik voltak, illetve milyen élményekkel gazdagodtak a közösségi szolgálati órák teljesítése alatt.

A második esetben – mely a legkevésbé tűnik hatékonynak a három példa közül – a gyerekek nem osztják meg egymással az élményeiket, illetve a feldolgozásnak nincs szervezett kerete, hanem jellemzően évközben négy szemkört beszélnek meg a diákok az osztályfőnökükkel a tapasztalatokat, esetleg a felmerült problémákat. Egyre gyakoribb, hogy a diákoktól a teljesítés zárásaként a közösségi naplóba kérnek egy írásos beszámolót a közösségi szolgálathoz kapcsolódó tapasztalataikról. Ebben az esetben azonban a gyerekek nem tudják egymással megosztani az élményeiket, csak saját benyomásaikkal találkoznak. Harmadik csoportba azok az intézmények tartoznak, melyek valamilyen egyéb módszert (prezentáció, portfólió stb.) is bevontak a feldolgozás folyamatába, illetve több esetben nem osztály, hanem évfolyam, vagy még ennél is szélesebb körben történik a közösségi szolgálat tapasztalatainak, élményeinek a

feldolgozása. Ez utóbbi gyakorlat hatékonynak tűnik a diákok motivációjának növeléséhez is. A következő interjúrészetek a lezárás különböző formáit mutatják be:

„Az iskolában fontos a segítségadás, az önzetlenség, így ezt az IKSZ lezárásánál is értékeli, ki milyen érzésekkel vett részt benne, milyen élményeik voltak, miben fejlődtek, emberileg mit tett hozzájuk ez az 50 óra, segítette-e őket a pályaválasztásban.”

„A lezárásra, az élmények közös osztálykeretben történő feldolgozására nem kerül sor, mivel ennek kivitelezése a gyakorlatban problémát jelent, mert többnyire nem egy adott évfolyamon fejezik be a diákok az IKSZ teljesítését. Így amikor az egyik diák befejezi, a másik még el sem kezdi azt, a teljesítéstől számított évek múlva történő lezárás pedig a koordinátor tájékoztatása szerint nem lenne hatékony és célravezető.”

E problémát más intézményben úgy orvosolják, hogy nem osztály szinten szervezik meg a lezáró foglalkozásokat, hanem közvetlenül az 50 óra teljesítését követően tartanak több csoportos reflexiós alkalmat.

„A reflexióra, vagyis az élmények átbeszélésére a teljesítést követően félévkor vagy év végén kerül sor délutánonként kijelölt időpontokban (kettő-kettő-egy vagy kettő-három órára lebontva), az osztályfőnökök közreműködésével, a felkészítő foglalkozással megegyező óraszámban (öt óra). Ezekben a foglalkozásokon beszélnek meg a tanulók a pozitív és negatív tapasztalataikat, néhányan ppt készíttéssel prezentálják az élményeiket.”

A kérdőíves felvétel alapján látható, hogy az IKSZ-hez kapcsolódó felkészítést szinte minden iskolában megszervezik. Az iskolák 66%-ában legfeljebb két órát szánnak erre, a maximális időkeretet pedig az iskolák 16%-a tölti ki a felkészítéssel. Látható, hogy évről-évre csökken a felkészítésre és lezárásra fordított idő, annak ellenére, hogy láthattuk, ezeknek az eseményeknek nagy jelentősége van a diákok motivációja szempontjából. A mintára vonatkoztatott átlag 2,7 óra körül alakult a 2022/23-as tanévben, míg az elmúlt tanévben 2,2 óra volt ez az átlag.

A közösségi szolgálat lezárásához kapcsolódó, a reflexiót, feldolgozást segítő tevékenységekre is hasonló lehetőség kínálkozik (átlagosan ráfordított idő: 2,3 óra). Az iskolák közel háromtizedében (28%) semmilyen ilyen irányú tevékenység nem zajlik, ami 10 százalékponttal több a tavalyi eredményhez képest. Mind a felkészítő, mind pedig a lezáró órákra többségében

egyaránt jellemző, hogy szervezése osztályszinten történik. Egyéni foglalkozás csak a lezárás kapcsán fordul elő az iskolák majdnem ötödében (23%).

14. táblázat: Hány órában szervezi az iskola a közösségi szolgálathoz kapcsolódó... N és %, N=40

	N	%
FELKÉSZÍTÉST?		
1	17	43
2	9	23
3	4	10
4	0	0
5	6	16
nem szervez	3	8
FELDOLGOZÁST, LEZÁRÁST?		
1	11	28
2	10	25
3	2	5
4	0	0
5	5	12
5-nél több	1	2
Nem szerveznek feldolgozást, lezárást	11	28

A tanulók attitűdje

Az iskolai koordinátorok véleménye szerint, illetve a diákokkal folytatott fókuszcsoportos beszélgetések is megerősítették, hogy a közösségi szolgálattal kapcsolatos programról a tanulónak az előző évekhez hasonlóan még mindig jellemzően pozitív az attitűdje. A legtöbb pedagógus szerint a diákok annak ellenére, hogy kezdetben egy teljesítendő kötelezettségként tekintenek a közösségi szolgálatra, általában elégedettek a fogadó intézményükkel és jellemzően jól érzik magukat a közösségi szolgálat teljesítése során. A teljesítést követően a diákok sok pozitív tapasztalatról, élményről számoltak be – legalábbis az iskolák 80%-ában ez volt inkább a tapasztalat. Nagyobb volt a bizonytalanság abban a kérdésben, hogy a diákok mennyire érdeklődők a közösségi szolgálat iránt – jellemzően azért inkább az érdeklődő tanulókkal szembesülő iskolák voltak többségben. Abban a kérdésben nagyobb a megosztottság az egyes iskolák között, hogy a diákok a közösségi szolgálatra, mint egy teljesítendő kötelezettségre tekintenek, illetve szabadidejük felesleges lefoglalásának tartják, ugyanakkor még mindig azok vannak nagyobb arányban, akik szerint ez a fajta felfogás kevésbé jellemző. Ami egyértelműen jó hír a program szempontjából – ahogy az online kérdőív, valamint a koordinátori interjúk is alátámasztották –, hogy a diákok nagy része jól érzi magát a közösségi szolgálat teljesítése alatt.

15. táblázat: Az Önök iskolájában a diákok hogyan viszonyulnak az IKSZ-hez? % és átlag, N=40

	egyáltalán nem jellemző	inkább nem jellemző	inkább jellemző	teljes mértékben jellemző	átlag*
	%	%	%	%	pont
A diákok a legtöbb esetben elégedettek a fogadó intézményükkel	0	0	78	22	3,2
A diákok általában jól érzik magukat az IKSZ során	0	3	80	17	3,2
A diákok az IKSZ teljesítése után sok pozitív tapasztalatról. élményről számolnak be	2	18	72	8	2,9
A diákok számára jellemzően az IKSZ csupán egy teljesítendő kötelezettség	0	63	27	10	2,8
A diákok jellemzően érdeklődők az IKSZ iránt	0	37	55	8	2,7
A diákok szabadidejük főlegesen lefoglalásának tartják az IKSZ-et	7	55	33	5	2,4
A diákok motiválatlanok az IKSZ-szel kapcsolatban	15	55	28	2	2,2
A diákok gyakran számolnak be a fogadó intézmények felkészületlenségéről	38	57	5	0	1,7

*Minél magasabb az átlagpontszám, annál nagyobb az állítással való egyetértés (terjedelem: 1-4 között)

Az interjúkon megkérdezett diákok szinte kivétel nélkül hasznosnak tartják, hogy önkéntes munkát kell végezniük középiskolai éveik alatt. A kérdésre, hogy miért, a következő válaszokat adták:

„...mert máshogy is beleláltam az életbe, meg mert új tapasztalatokat szereztem.”

„...mert előre felkészülhetünk a felnőttkori munkára.”

„... mert jó megtanulni, hogy jó érzés segíteni.”

„Bevezet a munka világába, bele tudunk látni abba a munkába, amit később végezni szeretnénk.”

„Kipróbálhatunk több területet, tapasztalatot szerezhethetünk.”

Talán ez a kezdeti hozzáállás tükröződik a fogalomhasználatukban is; a diákok a közösségi szolgálatot jellemzően „50 óra”, „közösségi szolgálat”, „közösségi munka”, illetve „önkéntesség” néven említik egymás között. De van, ahol sokkal negatívabb fogalmakkal illetik, az „ingyen munka”, vagy a „közmunka” elnevezést használják, ugyanakkor azt lehet látni, hogy ezekben az iskolákban sem kapcsolnak tudatosan pejoratív értelmet az elnevezéshez. A diákok és a pedagógusok is kiemelik, hogy van egy kettősség a hozzáállásban; annak ellenére, hogy a diákok hasznosnak tartják a közösségi szolgálatot, kötelező jellege ront a megítélésén, a tanulók hozzáállásán.

„Az IKSZ fontos, de kötelező feladat, és ha rá van kényszerítve valaki, nem biztos, hogy olyan szeretettel fogja teljesíteni, mintha valóban önkéntes tevékenységet végezne, fakultatív jelleggel.”

„Egy-két tanuló esetén felmerült a további önkéntesség iránti érdeklődés, de alapvetően az a tényező motiválja a diákokat, hogy az IKSZ az érettségi vizsga megkezdésének feltétele.”

„Az érettségi feltétele, ez motivál a teljesítésben.”

A közösségi szolgálat kötelező jellegén segíthet, ha a diákok nem egyedül, hanem csoportosan teljesítik a közösségi szolgálati tevékenységet. Az intézményvezetés és a tantestület is egyre inkább törekszik arra, hogy a közösségi szolgálat megvalósításában a közösségi tevékenységek legyenek a hangsúlyosak. Támogatják az osztályközösségek által végzett tevékenységeket, illetve más iskolai és szakmai programokba is integrálni próbálják a közösségi szolgálati lehetőségeket. Az interjúk és fókuszcsoportos beszélgetések alapján elmondható, hogy növekvő népszerűségnek örvendenek a közösen végzett közösségi szolgálati tevékenységek, illetve jóval gyakoribbak az osztály- és iskolai szintű teljesítések is.

„Egyre gyakrabban vállalnak a gyerekek közösen IKSZ tevékenységet, ami segíti a teljesítést és az egymás feladatvégzésére történő reflexiót.”

„Kedvelik a diákok azokat a szervezeteket, lehetőségeket, ahova öten-hatan tudnak egyszerre menni közösségi szolgálatot teljesíteni, mert fontos számukra, hogy ez idő alatt is a barátaikkal lehetnek.”

„Sokkal jobb, ha barátokkal, osztálytársakkal együtt végzik, jobban élvezik.”

„Valójában amikor a közösségünk együtt volt, és együtt teljesítettünk, az összes szórakozás volt.”

A pedagógusok elmondása alapján is a közösségi szolgálat a diákok számára nem csupán egy kötelező feladat, hanem egy olyan lehetőség is, amely során értékes tapasztalatokat szerezhetnek, fejlődhetnek, és hozzájárulhatnak a közösségük életéhez. Az iskolai közösségi szolgálat tehát a tanulók szemszögéből nézve egy fontos lépcsőfok a felelősségteljes és tudatos felnőtté válás útján.

„Az elején még bátortalanok, nem igen tudják, hogy merre is induljanak, és jellemzően csak egy teljesítendő kötelességnek, szabadidejük felesleges lefoglalásának tartják az IKSZ-t. Ennek

ellenére általában jól érezték magukat a kapott feladatok elvégzése során, és szinte minden tanuló – a kevésbé motiváltakat is tekintve – pozitív élményekkel, hasznos tapasztalatokkal gazdagodott.”

„Fontosnak tartják a közösségi szolgálatot, mert az 50 óra alatt megtanulnak együttműködni idegen emberekkel, fejlődik az alkalmazkodó képességük új barátokat tudnak szerezni.”

Ahogy a Jelentés elején már említettük egy program, fejlesztés sikerét jelentősen befolyásolja, hogy a kitűzött célok mennyire teljesülnek a gyakorlati megvalósítás során. A célok teljesülése mellett elengedhetetlen, hogy a programnak megfelelő hatása legyen. Korábban láthattuk, hogy az IKSZ céljai között első helyen a társadalmi nevelés és szociális készségek erősítése, a diákok személyes és szociális kompetenciáinak fejlesztése, felelősségérzetük erősítése, csapatmunkára való felkészítésük szerepel, míg a diákoknál egyértelműen a pályorientáció, a munka világgal való ismerkedés emelkedik ki célként. Az interjúk és az online kérdőív alapján is egyértelműen kirajzolódott, hogy a közösségi szolgálat több szempontból is pozitív hatást gyakorol a diákok kompetenciáira.

Az intézményvezetők és koordinátorok a közösségi szolgálat pozitív hatásaként leggyakrabban a szociális nevelést, a személyiségformálást, a pályorientációt, a közösségépítést, a munka világgal való ismerkedést említették. Elmondták, hogy a pályaválasztást számos esetben megerősíti vagy éppen módosítja a közösségi szolgálat alatt végzett feladat. A koordinátorok szerint a különböző készségeket tekintve fejlődik a diákok kommunikációs készsége, felelősségtudatuk, feladattudatuk, alkalmazkodóképességük, továbbá nyitottabbá, önállóbbá válnak, empátikusabbak és toleránsabbak lesznek, valamint kitartásuk, kreativitásuk is fejlődik a közösségi szolgálat teljesítésének hatására.

„A tanulók kötelességtudatát, alkalmazkodóképességét, munkához való hozzáállását mindenképpen fejleszti az IKSZ program.”

„Szervezőkészség, csapatmunka, türelem, kapcsolatok könnyebb kialakítása emberekkel, ezek mindenképpen fejlődnek a gyerekeknél az IKSZ teljesítése közben.”

„Összességében az Iskolai Közösségi Szolgálat jelentős mértékben hozzájárul a diákok személyes, szociális fejlődéséhez, valamint elősegíti a közösségi értékek és a felelősségtudat kialakulását. Ezáltal a program nemcsak a diákok egyéni fejlődését, hanem a közösség egészének jólétét is szolgálja.”

„Alapvetően jól működik ez a program, én úgy gondolom, hogy eléri a célját abban, hogy a diákok megismerjék az önkéntes munka lehetőségeit, fontosságát, segítheti a pályaválasztást, fejlesztheti az önismeretüket, jobban megismerhetik a civil szervezetek munkáját. A partnerintézmények pedig segítséget kaphatnak feladataik ellátásában, többekkel megismertethetik munkájukat, céljaikat.”

„Véleményünk szerint az IKSZ segíti a közösségépítést, a diákok szociális készségének fejlődését és a pályorientációt.”

„Kommunikáció, türelem, együttműködés terén nagyon sokat fejlődtek a gyerekek. Bátrabbá váltak, önálló munkavégzésre és ügyintézésre sarkallja őket a program.”

A diákok visszajelzései is megerősítették a közösségi szolgálat teljesítésének pályaválasztást is támogató funkcióját. A közösségi szolgálat lehetőséget ad a diákoknak arra, hogy gyakorlatban is megismerkedjenek a különböző szakmákkal. Ez különösen fontos a pályaválasztás során, mivel a gyakorlati tapasztalatok segíthetnek a diákoknak abban, hogy jobban megértsék, milyen munkaterületek vannak, és melyek illenek leginkább az érdeklődésükhöz és készségeikhez.

A diákok elmondása alapján a közösségi szolgálat segít az oktatáson túli környezet megismerésében. Mindenképp hasznos és fontos szempont, hogy a közösségi szolgálat során a diákok szociális készségei jelentősen fejlődnek. Az önbizalom, az együttműködési készség, a kommunikáció, az empátia és a problémamegoldó képességek mind olyan területek, amelyek erősödnek, amikor a tanulók közösségi munkában vesznek részt. A különböző helyzetekben való helytállás és a másokkal való együttműködés képessége elengedhetetlen az életben és a munka világában egyaránt.

Az online kérdőívben a nyitott kérdésként megfogalmazott felvetésre, hogy milyen készségeket fejleszt a közösségi szolgálat több, mint száz értékelhető szempont érkezett, melyeket a lenti szófelhőben gyűjtöttünk össze (a szavak mérete az említési gyakoriságot fejezi ki). A leggyakrabban említett készség/kompetencia/tulajdonság az interjúkon adott válaszokhoz hasonlóan az empátia, a szociális kompetencia, a felelősségvállalás, a kommunikációs készség, az együttműködési készség, illetve a munkához való hozzáállás: az igazgatók és az iskolai közösségi koordinátorok szerint tehát elsősorban ezeket fejleszti és segíti a programban való részvétel. A kötelességtudat, az önállóság, a tolerancia, a szélesebb látókör, a pályorientáció, a precizitás vagy a figyelem fejlesztése szintén a relatíve gyakran említett tényezők között szerepelt. Mindezek alapján megállapítható, hogy a Jelentés elején megfogalmazott célokat tekintve a közösségi szolgálat sikeresnek tekinthető.

1. ábra: Vannak-e olyan készségek, kompetenciák, melyek Ön szerint javulnak a közösségi szolgálat végzésének hatására? Ha igen, melyek ezek?

A közösségi szolgálat deklarált céljainak, alapelveinek többsége is – a megkérdezett pedagógusok véleménye szerint – teljesülni látszott. Nagyfokú egyetértés alakult ki abban, hogy a közösségi szolgálat teljesítésében az anyagi érdekek egyik fél részéről sem játszanak szerepet; illetve a diákok szabadon választhatják ki a programban végzett tevékenységüket. A többség szintén egyetértett azzal, hogy a közösségi szolgálatban végzett tevékenységek a helyi közösség javát szolgálják; a tanulók többnyire nem az iskolában végzik a kapcsolódó tevékenységeket, olyan tevékenységet végeznek, amely a fogadószervezet fókuszában álló célcsoportjához kapcsolódik, illetve a tanulók több területen is végzik a szolgálatukat.

16. táblázat: Mennyire teljesülnek a közösségi szolgálat teljesítése során a következő szempontok? % és átlag, N=40

	egyáltalán nem	inkább nem	inkább igen	teljes mértékben	átlag*
	%	%	%	%	pont
Sem a fogadófél, sem a tanulók nem érdekeltek anyagilag az IKSZ teljesítésében	3	2	10	85	3,8
A diákok maguk választhatják ki az általuk végzendő tevékenységeket	0	0	33	67	3,7
A diákok saját iskolájukban csak részben végzik a közösségi szolgálatot	0	5	47	48	3,4
A tanulók elfogadóvá válnak a segítségre szoruló személy(ek) iránt	0	3	58	39	3,4
A tanulók olyan tevékenységet végeznek, melyek a helyi közösség javát szolgálják	0	7	38	55	3,3
A diákok több területen végzik az IKSZ feladataikat	0	5	45	50	3,3
A tanulók nem végeznek közvetlen hozzátartozó felügyelete alatt közösségi szolgálatot	8	14	28	50	3,2
A közösségi szolgálat során közvetlenül a szervezet célcsoportját szolgáló tevékenysége(ke)t végeznek a tanulók	0	5	78	17	3,1
A diákok olyan tevékenységekben vesznek részt, melyek hosszútávon fenntarthatók	0	15	70	15	3,0
A közösségi szolgálat kapcsán partneri viszony alakul ki az érintettek között	3	10	72	15	3,0
A diákok többsége az IKSZ teljesítését követően is végez önkéntes munkát	3	45	52	0	2,5

*Minél magasabb az átlagpontoszám, annál nagyobb az állítással való egyetértés (terjedelem: 1-4 között)

Kommunikáció

A közösségi szolgálatról az iskolák 70%-ában rendszerint szóban történik a kommunikáció, míg az iskolák 30%-ában (korábban 17%-ában) online módon zajlik mindez – tehát egy jelentősebb növekedés figyelhető meg az online kommunikáció terén. Mindezek mellett a közösségi szolgálattal kapcsolatos tudnivalókat, tájékoztatókat több csatornán is elérhetővé tették. Az iskolák 85%-ában az intézmény honlapján, 30%-ában a Facebookon tették közzé az információkat. A leggyakrabban alkalmazott offline tájékoztatási módszer az iskolai faliújság volt, az ebben rejlő lehetőségeket az intézmények 32%-a használja ki. A Messenger, illetve a kézhez kapott nyomtatott tájékoztatófüzet az iskolák 20%-ában, illetve 15%-ában fordult elő. Viszonylag sokan említettek egyéb csatornákat is, ezek közül a személyes tájékoztatást, ill. a Kréta rendszeren keresztül történő üzenetátadást érdemes kiemelni.

17. táblázat: Az iskola tanulóit milyen csatornákon tájékoztatják az IKSZ-szel kapcsolatos tudnivalókról, lehetőségekről? (többet lehetett választani) N és %, N=40

	N	%
Személyesen, tanórán	34	85
Az iskola honlapján	22	55
Faliújságon	13	32
Facebookon	12	30
Messengeren	8	20
Kézhez kapott nyomtatott tájékoztató lap/füzet segítségével	6	15
Egyéb*	12	30

**Említések: Kréta rendszer (1 iskola), email-en (4 iskola), Teams (2 iskola) más online felület (4 iskola), osztályfőnökökön keresztül (1 iskola)*

Az iskolák nagy részében külön online csoportokat hoztak létre a közösségi szolgálattal kapcsolatos információk, hírek, teljesítési lehetőségek terjesztésére. A leggyakrabban Messengeren, zárt Facebook csoportban, emailen történik a kommunikáció, melynek hátránya, hogy nem mindenki értesül időben a hírekről, illetve nem mindig jut el mindenkihez az információ. Van olyan intézmény – melyet a jó gyakorlatok között is látni fogunk –, akik tanuló-koordinátorokat is bevonnak a közösségi szolgálat szervezési folyamatába, akiknek kulcsfontosságú szerep jut az információ osztályszintű kommunikálásában, illetve a koordinátorok támogatásában.

Az intézmények honlapján megtalálható közösségi szolgálattal kapcsolatos tájékoztatás jellemzően informatív. Az oldalakon leginkább a teljesítési területeket, a konkrét tevékenységeket, a jogszabályi vonatkozásokat, a feladathoz szükséges tanulói létszámot, a fogadószervezetek listáját, a tájékoztató dokumentumokat, a jelentkezési lap mintáját és a beszámoló sablonját találhatjuk. Vannak intézmények, akik nagyobb hangsúlyt helyeznek az intézmény online megjelenésére – pl. egy színes bemutatkozó anyagot is összeállítottak, mely a közösségi szolgálat legfontosabb tudnivalóit tartalmazza. Az elméleti információkat képeken megjelenített tevékenységekkel teszik tagoltabbá, élvezhetőbbé, de megtalálható itt a közösségi szolgálat tevékenységi területei; a közösségi munka fontos jellemzői; a teljesítés időkeretei; a szereplők, feladatmegosztás ismertetése; vagy a közösségi szolgálat dokumentálásához szükséges segédletek, minták, illetve a weboldal a hasznos online tartalmak listáját is tartalmazza.

Nehézségek

Számos nehézség gátolhatja az iskolai közösségi szolgálat megvalósítását és az iskolák zömében egyikkel-másikkal rendszeresen szembesülnek is. Míg két évvel ezelőtt a legtöbb intézmény – a vizsgálatba bevont több mint fele (53%) – két tényezőt említett meg: az időhiányt és a járványhelyzetet, addig a 2022/23-as tanévben a tanulók nagy leterheltségét (65%) emelték

ki. E tényező mellett az ideai felvétel alapján a tanulók motivációjának hiánya (68%) jelent meg hangsúlyosabban. Gyakori nehézségnek tűnik továbbra is az időhiány (48%) illetve a hasznos tevékenységötletek hiánya (23%). A járványt, a felkészítés hiányát a fogadószervezeteknél, illetve az adminisztrációt az iskolák 15%-a érzékeli gátló tényezőjeként. Érdeemes megjegyezni, hogy a tavalyi tanévhez képest az adminisztrációt két tanévvel ezelőtt még kétszer ennyien jelölték, illetve ekkor még az intézmények háromtizede jelölte meg a fogadószervezetek kapacitásának hiányát (idén mindössze egy intézmény tett így). A gátló tényezők között említették még a tisztázatlan célokat, a magas diáklétszámot (13-13%), illetve a motivációhiányt a pedagógusok részéről (10%). A fogadóhelyek kapacitásának hiányát, a felkészítés hiányát, vagy a fogadóintézmények nagy számát egy-egy intézmény érzékeli nehézségnek. Két intézmény nem jelölt meg különösebb veszélyeztető tényezőt.

18. táblázat: Melyek Ön szerint a program sikeres megvalósítását leginkább veszélyeztető tényezők? (többet lehetett választani) N és %, N=40

	N	%
Motiváció hiánya a diákok részéről	27	68
Tanulók nagy leterheltsége	26	65
Időhiány	19	48
Hasznos tevékenységötletek hiánya	9	23
Járvány	6	15
A felkészítés hiánya a fogadó szervezeteknél	6	15
Adminisztráció	6	15
Tisztázatlan célok	5	13
Nagy diáklétszám	5	13
A motiváció hiánya a pedagógusok részéről	4	10
A fogadóhelyek kapacitásának hiánya	1	2
A felkészítés hiánya a pedagógusoknál	1	2
Fogadó intézmények túl nagy létszáma	1	2
Nincs ilyen tényező	2	5

Habár, ahogy említettük, tavalyhoz képest fele annyian érzékelik nehézségnek a közösségi szolgálattal járó adminisztrációt, a feladatok meghatározó része még mindig adminisztratív jellegű, melynek csökkentését az intézmények jelentős része szorgalmazza. Az idei kérdőíves, illetve interjú felvételek is alátámasztották, hogy továbbra is jelentős feladattal jár a közösségi szolgálat dokumentálása, melynek támogatásába egyre gyakrabban a koordinátorok mellett az osztályfőnököket is bevonják. Vélhetően azért is érzékelik a koordinátorok az adminisztrációs terhek csökkenését, mert jobban megoszlanak az ezzel járó feladatok. Ugyanakkor az is látszódik, hogy az intézmények keresik az egyszerűsítési lehetőségeket, egyre több intézmény fejlesztett ki olyan módszert, mely az adminisztráció megkönnyítésére, vagy meggyorsítására irányul.

A mintába került intézmények között van, aki egy külön támogató szoftvert fejlesztett ki a közösségi szolgálat adminisztrációjának megkönnyítésére és átláthatóvá tételére, melyet a jó gyakorlatok között részletesebben is bemutatunk. Több iskola is beszámolt arról, hogy a közösségi szolgálati naplót átszerkesztve, az iskola igényeihez igazodva teszik egyszerűbbé, de van olyan intézmény is, aki a naplót egy QR kóddal, illetve egy, a gyakorlat adminisztrációját segítő önállóan kifejlesztett táblázattal látta el.

Ahogy korábban már beszámoltunk róla Vas vármegyében megalakult a Vasi Diák Közösségi Szolgálat, amely az iskoláktól átvállalta az adminisztrációs feladatokat, ezzel könnyítve meg a tanárok munkáját.

A Vasi Diák Közösségi Szolgálat alapvető feladatai közé tartozik a fogadószervezetekkel való kapcsolattartás, illetve az együttműködési megállapodások kezelése. A szervezet ellenőrzi a fogadószervezetek alkalmasságát és megbízhatóságát annak érdekében, hogy a diákok biztonságos és támogató környezetben végezhesék önkéntes munkájukat. A szervezet több száz partnerintézménnyel áll kapcsolatban, folyamatosan bővítve és frissítve az együttműködési hálózatot. A honlapjuk kulcsfontosságú információforrás, ahol a diákok megismerhetik a rendelkezésre álló partnereket és választhatnak közösségi szolgálati helyek közül.

A COVID járvány közösségi szolgálatra gyakorolt hatása

Ahogy a korábbi években láhattuk, a pandémia nagymértékben megnehezítette, illetve bizonyos területeken lehetetlenné tette a közösségi szolgálat megszervezését, megvalósítását. A járványhelyzet következtében leszűkült a külső tevékenységek köre, minden intézmény jelezte, hogy abban az időszakban ugrásszerűen csökkent a teljesített órák száma.

A pandémia előtti időszakban a közösségi szolgálat online megvalósulása csak eseti alkalmak esetén volt jellemző, kb. az iskolák 5%-ában volt erre egyáltalán példa. Ha előfordult, akkor valamilyen iskolai online feladat elvégzése (pl. online vetélkedő, honlap-szerkesztés); vagy egyéb múzeumpedagógiai tevékenység valósult meg. A pandémia alatt a közösségi szolgálati tevékenységek többsége nem helyeződött át az online térbe, csupán az iskolák háromtizede számolt be valamilyen online tevékenységről.

Ahol mégis a digitális platformra helyeződött a közösségi szolgálat, ott főleg a tanulásban segítettek egymásnak a diákok: az alsóbb éveseket korrepetálták, az iskola honlapjának szerkesztésében vettek részt, felolvastak, illetve online könyvtári munkát végeztek. A koordinátorok tájékoztatása szerint a tanulóknak az online teljesítés egyáltalán nem okozott nehézséget, annak gyakorlatban történő megvalósítása inkább a pedagógusoknak jelentett kihívást.

Nyitott kérdés segítségével számoltak be a vizsgálatban részt vevő iskolák arról, milyen tapasztalatokat szereztek a közösségi szolgálattal kapcsolatban a pandémia időszaka alatt. Összességében egymáshoz többnyire hasonló impressziók születtek. A tavalyi tanévhez hasonlóan a legtöbben a fogadószervezetek részéről jelentkező helyhiányokat, a beszűkülő lehetőségeket említették meg, valamint azt, hogy a szigorú lezárások időszaka alatt teljesen leállt a program végrehajtása. A megvalósult tevékenységek, ahogy korábban is említettük, jobban koncentráltak a nyári szünetre, másrészt új tevékenységelemek is megjelentek (pl. online korrepetálás, online felületek kezelése). A pandémia alatti tapasztalatokat az alábbi idézetek foglalják össze:

„Néhány online lehetőség azért felmerült (online korrepetálás, sőt, az online felületek alkalmazásának a segítése).”

„A hirtelen rákaszakadt online oktatás feladatai mellett kevés figyelmet tudtunk fordítani az IKSZ feladataira, különösen azért, mert a lehetőségek is beszűkültek.”

„A pandémia alatt meglehetősen nehéz volt ilyen tevékenységeket végezni.”

„A pandémia alatti bezárások miatt az önkéntes tevékenységek szüneteltek, ezért a diákoknak a lezárások feloldása után kellett rövid idő alatt teljesíteni az előírt óraszámot.”

„Alapvetően szünetelt a közösségi szolgálat óráinak letöltése a pandémia alatt.”

„Belassultak a teljesítések, néhány partner nem fogadott diákokat. Máshol viszont tudtak teljesíteni. Összességében az érettségi megkezdéséig mindenki megszerezte a kívánt óraszámot.”

„Kevés órát teljesítettek a tanulók, viszont négy évük van-volt rá, így nem jelentett gondot.”

„Rendkívül nehezen valósultak meg a tevékenységek, ugyanakkor mind a diákok, mind a kollégák, mind a fogadó szervezetek rugalmasan, egymást segítve jutottak át a pandémia okozta nehézségeken.”

„A legveszélyesebb időszakban kevesebb órát tudtak teljesíteni a tanulók, de a járvány gyengülésével már tudtak pl. szociális otthonba menni a megfelelő védelmi intézkedéseknek megfelelően. Ezért nem okozott problémát a rendes érettségi vizsga megkezdése előtt, hogy valakinek a pandémia miatt hiányzott az 50 órája.”

A felsőoktatási felvételinél adható többletpontok

A felsőoktatási felvételi rendszer átalakulásával az intézmények maguk dönthetnek arról, hogy a felvételi eljárásban milyen teljesítményeket értékelnek többletponttal. Néhány intézményben a közösségi szolgálatért is plusz pont szerezhető, ha szakirányú munkahelyen végzi a tanuló és ezt igazolja.

Az előző évek vizsgálatainál is többször megfogalmazódott, főleg a tanulói interjúkon, hogy növelné a motivációt, ha a felsőoktatási intézmények felvételi eljárása során plusz pont járna, ha valaki az 50 óra felett, vagy a szakirányhoz szorosan kapcsolódó területen végzi a közösségi szolgálatot. A diákok kivétel nélkül pozitívan fogadták a hírt, ahogy az alábbi interjúrészletekből is kirajzolódik:

„Ennek van értelme. Plusz húsz pontért akár plusz 100 órát is teljesítenék.”

„Szerintem ez nagymértékben pozitívan befolyásolja a közösségi szolgálat megítélését még azok számára is, akik eddig kevésbé voltak motiváltak.”

„Minden lehetőséget ki fogunk használni a választott felsőoktatási intézménybe való biztos bejutásért. Szóval nagy motiváció lesz a diákok számára.”

A megkérdezett iskolák fele értesült arról, hogy vannak olyan felsőoktatási intézmények, ahol plusz pontot ér a felvételi eljárás során a közösségi szolgálati munka. Arra, hogy milyen hatása

lesz az intézkedés bevezetésének a diákokra, a megkérdezett iskolák háromnegyede szerint növelni fogja a diákok motivációját, ha plusz pontot adnak a közösségi szolgálati órákért.

19. táblázat: Véleménye szerint hogyan fog hatni az intézkedés bevezetése a tanulók motivációjára? N és %, N=40

	N	%
Csökkenteni fogja a diákok motivációját	1	2
Nem lesz semmilyen hatással a diákok motivációjára	9	23
Növelni fogja a diákok motivációját	30	75

Nyitott kérdés keretében a pedagógusok véleményét is megkérdeztük az intézkedés bevezetéséről. A pedagógusok válaszai a diákokhoz képest árnyaltabb képet ad, bár itt is azok vannak többségben, akik támogatják a felvételinél a közösségi szolgálati órákért járó plusz pontokat, ahogy az alábbi interjúrészletek is mutatják:

„A diákok az egyetemi pontszámok által közvetlenül érdekeltté válnak a közösségi szolgálat teljesítésében.”

„A diákok saját érdekeiket jól azonosítják, így a pluszpont ígérete mindenképp ösztönzőleg hat.”

„A felvételi a cél, ha jár a közösségi szolgálatért pont, akkor többet fog teljesíteni a tanuló.”

„A mi iskolánkban a diákok 99 százaléka továbbtanul. A pontok gyűjtése nagyon fontos számukra. Mindent megtesznek, hogy minél több pontot tudjanak gyűjteni annak érdekében, hogy bejuthassanak azokra az egyetemekre is, ahol magasak a ponthatárok.”

Vannak pedagógusok, akik szerint inkább a szolgálati jelleg, mások segítségének hangsúlyozása, a közösségi szolgálat pozitívumainak kiemelése ösztönzi a diákokat.

„A diákoknak a tevékenység szolgálat jellegét hangsúlyozzuk. Ez nagyon sikeres pedagógiailag, a diákok túlnyomó többsége megérti az üzenetet. Inkább ez motiválja őket.”

Vannak, akik ugyan egyetértenek abban, hogy ösztönzőleg fog hatni a diákokra az intézkedés bevezetése, mégsem tartanák célszerűnek a közösségi szolgálat kötelező jellege miatt:

„Bizonyára növelni fogja a diákok motivációját, de egy kötelezően előírt tevékenység teljesítése véleményem szerint nem érdemel többletpontot egy felsőoktatási intézmény felvételijénél.”

„A közösségi szolgálatot kötelező teljesíteni, így többlet pontot nem jelenthet.”

Tovább árnyalja a képet, hogy az alsóbb évfolyamokon, amikor a közösségi szolgálati órák nagy részét teljesítik a diákok, még bizonytalanok a pályaválasztással kapcsolatban. Ebben az életkorban még sokan nincsenek tisztában azzal hol, milyen szakon szeretnének majd továbbtanulni, így nehéz ehhez igazítani a közösségi szolgálati tevékenységeket. Ezért is lenne célszerű többek szerint, ha az 50 óra feletti, illetve szakirányú teljesítésekért járna plusz pont a felvételinél.

„Az alsóbb évfolyamokon a diákok még nem döntötték el, melyik egyetemre mennek, így nincsenek tisztában az intézményi pontokkal. Később lesz ennek csak jelentősége.”

„Akkor lehetne többletpontot adni, ha az 50 órán felül is teljesít a tanuló közösségi munkát.”

„Én inkább úgy tartanám hasznosabbnak, hogy nem tenném kötelezővé, de aki mégis felvállalja, annak adnék többletpontot a felvételin vagy a munkába állásnál (pl. önéletrajzban) előnyt élvezne az, aki valahol már végzett önkéntes munkát.”

„Az 50 óra mindenki számára kötelező az érettségihez, ezért többlet motivációt nem jelent majd a felsőoktatás belépése. Abban viszont, hogy milyen típusú szervezethez mennek, majd komoly befolyásoló tényező lehet. Én azt gondolom ugyanis, hogy a felsőoktatás csak meghatározott típusú intézményben végzett önkéntességet ismer majd el.”

A közösségi szolgálathoz kapcsolódó iskolai dokumentáció

Ebben az évben is a monitori vizsgálat részét képezte a tanügyi dokumentumok áttekintése, ellenőrzése és az ezzel kapcsolatos javaslatok megfogalmazása is. A vizsgálatok alapján megállapítható, hogy az intézmények többségében a jogszabályoknak megfelelő volt a program adminisztrációja. A szervezett kereteket az iskolák biztosították a diákok számára a program megvalósításához. A teljesítések az osztálynaplókba év közben kerülnek bejegyzésre, a nyári teljesítést a következő szeptembertől vezetik a bizonyítványokban. A közösségi szolgálati naplók, valamint a diákok jelentkezési lapjának tartalma is a legtöbb esetben megfelelő volt. Az éves teljesítést a tanulók bizonyítványába bejegyezték, nem teljesítés esetén ezt is feltüntették.

A vizsgált intézmények 80%-ában a közösségi szolgálattal kapcsolatos tevékenységek szabályozása valamilyen mértékben szerepelt az intézmény Pedagógiai Programjában. Némileg alacsonyabb, de hasonló arányban (73%) jellemző, hogy Együttműködési Megállapodás keretében írják le az elvégzendő tevékenységeket. A dokumentáció-kezelés kismértékű

hiányosságára utalt, hogy a közösségi szolgálattal kapcsolatos dokumentumokra csak az iskolák 65%-ában tért ki a hatályos Iratkezelési szabályzat.

Ahol a monitoring során eltérést tapasztaltunk, ott ezeknek a hiányosságoknak a pótlására javaslatokat fogalmaztunk meg. Összességében elmondható, hogy kisebb dokumentációs hibák, hiányosságok mellett a program minden vizsgált intézményben a jogszabályoknak megfelelően működött.

Jó gyakorlatok

Az oktatási jó gyakorlatok alkalmazása elengedhetetlen a hatékony tanulási környezet megteremtéséhez. A pedagógusoknak folyamatosan keresniük kell azokat az új módszereket és technikákat, amelyek a diákok fejlődését segítik elő. Az oktatási jó gyakorlatok olyan tanulást és tanítást hatékonyságát növelő módszerek és stratégiák, amelyek a pedagógusok és intézmények tapasztalatain alapulnak, legfőbb céljuk a tanulók fejlődésének támogatása, valamint a tanulási élmények gazdagítása. Az IKSZ-hez kapcsolódó jó gyakorlatok részletesebb megismerését, bemutatását és adaptálását azért tartjuk elengedhetetlennek, mert elősegítheti más iskolákban is az IKSZ sikerét, fejlődését, hatékonyabbá tételét.

A jó gyakorlat definiálására Kerekes-Simon-Szép (2011) fogalmát használtuk fel, mely szerint a jó gyakorlat *„olyan innovatív folyamat, módszer, cselekvés és eszközhasználat együttese, amely az intézményi gyakorlatban és működésben megtapasztalható, több évig sikeresen és hatékonyan alkalmazott, kipróbált, ezért eredményesen adaptálható, fenntartható, fejleszthető, dokumentálható. (...) Tehát a jó gyakorlat keresésének és implementációjának a lényege a sikeres adaptáció, a saját intézményi működésbe való beépítés.”*³

Az iskolák majdnem fele számolt be valamilyen közösségi szolgálathoz kapcsolódó jó gyakorlatról, negyven iskolából 17. A közösségi szolgálathoz kapcsolódó, a kiválasztott intézményekben alkalmazott jó gyakorlatok közül nyolcat részletesebben is megvizsgáltunk, illetve ezekkel kapcsolatban az intézmények koordinátoraival további interjú beszélgetéseket folytattunk. Ezeket az alkalmakat nagyrészt a jó gyakorlatok bemutatására, azok szélesebb körben való elterjesztésére fókuszáltunk.

³ Kerekes Gábor – Simon István – Szép Lilla (szerk.): *Nemzetközi és hazai bevált gyakorlatok a minőségfejlesztésben*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2011.

A jó gyakorlatok szempontjából hat csoportba sorolhatjuk a mintába került intézményeket. A legerjedtebb közösségi szolgálathoz kapcsolódó jó gyakorlat a **mentorálás, korrepetálás**, vagyis amikor az idősebb diákok egy-egy tantárgyból segítik felzárkóztatni a fiatalabb diákokat, vagy amikor a nagyobb diákok felkarolják a kisebbeket (esetleg külföldi diákokat) és segítik őket a tájékozódásban, eligazodásban, beilleszkedésben.

Szintén népszerűek az **iskolai adománygyűjtési akciók**, melynek keretében az intézmények diákjai, pedagógusai közösen gyűjtenek különböző pénzbeli vagy tárgyi adományokat hátrányosabb helyzetű, szerényebb körülmények között élő embereknek, családoknak, gyerekeknek, esetleg állatmenhelyeknek.

Szintén mások segítségére irányul a Pécsi Tudományegyetem Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium Babits Mihály Gimnáziumában kifejlesztett jó gyakorlat, ahol rászoruló családok számára jótékonyági papírbriketteket készítenek a diákok bevonásával.

A jó gyakorlat kitalálója szerint a földgáz áremelés 2022-es bejelentése után felmerült, hogy az intézmény hogyan segíthetne a környéken élő rászoruló családoknak. Ennek kapcsán született meg az ötlet, hogy az iskola papírhulladékból fűtőértékkel rendelkező fűtésrészegítő anyagot gyárthatnának hátrányos helyzetű családoknak.

A koordinátor elmondása szerint *„az eljárás menete, hogy darált papírt fűrészporral és vízzel összekeverve, majd a napon megszáritva fűtőértékkel rendelkező anyagot kapunk, mely fűtéskiegészítésként funkcionálhat, lecsökkentve ezzel annak az esélyét, hogy szeméttel vagy műanyaggal fűtenének a rászoruló családok.”*

Az ötletet az iskola fenntartója is támogatta; vettek két papírprést és elkezdtek a papírbrikettek gyártását. *„A gyerekek is részt vesznek a munkában; a ledarált hulladékot beteszik egy nagyobb edénybe, hozzáadnak fűrészport, (ha nincs, akkor csak simán a papír kerül bele), majd vizet az esővízgyűjtőből. Ezt a kulimászt teszik bele a présbe. Ahogy kioldódik a pariból a cellulóz, összeragasztja és egy kemény téglakocka lesz belőle.”*

A közösségi szolgálat terhére 15 papírbrikettért egy óra közösségi szolgálati órát írnak jóvá a diákoknak. Az iskola pedagógusai az Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézménytől kértek ajánlást, hogy mely rászoruló családnak adják a támogatást. Idén februárban volt az első szállítmány, melynek keretében több, mint egy köbméternyi papírbrikettet ajándékoztak egy komlói bakterházban élő családnak. Sikerült közben egy céggel is felvenni a kapcsolatot, akik a papírhulladékokat helyben ledarálják és az iskola már ledarálva kapja meg a papírt, ami már

egyszerűbbé teszi a folyamatot. A pedagógusok elmondása szerint „*a gyerekek is szeretik ezt a folyamatot, zenét hallgatnak, beszélgetnek, miközben gyártják a briketteket, másrészt jó érzéssel tölti el őket, hogy másokon segíthetnek. Az általuk kitalált gyakorlat azért jó, mert ténylegesen jó célt szolgál, szociálisan érzékenyebbé válnak a gyerekek, ráadásul ténylegesen teljesíteniük kell.*”

A disszemináció és implementáció kapcsán elhangzott, hogy az általuk kifejlesztett jó gyakorlatot szeretnék a jövőben szélesebb körben is elterjeszteni. Első körben a környező általános iskolákban tervezik bemutatni, majd távolabbi iskolákba is szeretnék népszerűsíteni. A jó gyakorlat átvételéhez szükség van egy lelkes koordináló pedagógusra, aki felkarolja, menedzseli a folyamatot. A tárgyi feltételeket nézve szükség van egy présre, egy régi hordóra, illetve egy vízgyűjtő tartályra. A költségkalkuláció kapcsán elhangzott, hogy a jelenlegi prés 30 ezer Ft-ba került. Szükséges egy kültéri tároló, vagy valamilyen fedett hely, ahol ki lehet szárítani a papírbriketteket. Érdeemes hozzájuk hasonlóan felvenni egy céggel a kapcsolatot, aki biztosítja a darált papírt, de talán a tankerület is támogatni tudja ezzel a projekt megvalósulását, vagy ha van az iskolának egy darálója, akkor helyben is darálhatják a papírhulladékot.

Szintén a jó gyakorlatok egy csoportjába tartozik a közösségi szolgálati tevékenységet kiemelkedően teljesítő, vagy a közösségi szolgálat kötelező óraszámát felülteljesítő **diákok jutalmazása**, mely jelentősen növelni tudja a diákok közösségi szolgálathoz kapcsolódó motivációját. A jutalmazás, mint jó gyakorlat több iskolában is működik. Van, ahol minden évben külön erre készült oklevéllel honorálják a közösségi szolgálati órákat valamilyen szempontból kiemelkedően teljesítő diákokat.

A Dabasi Táncsics Mihály Gimnázium jutalmazó rendszere nem kifejezetten a közösségi szolgálathoz kapcsolódik, de a közösségi szolgálati órák teljesítésén túl is fenntarthatja, növelheti a diákok motivációját a közösségért végzett tevékenységek iránt. Az úgynevezett Táncsics Tallér Program (TTP) egy ösztönző és jutalmazó rendszer, melynek keretein belül a gimnázium tanulói Táncsics Tallérokat gyűjthetnek, és azokat a programban meghatározott feltételek teljesítésével jutalmakra válthatnak be⁴.

A tallérok gyűjtése osztálykeretek között történik, azaz minden egyéni eredmény az adott osztály tallérjait gyarapítja. A tallérok beváltásáról szintén az egész osztálynak kell egyhangú döntést hoznia, melynek elsődleges célja, hogy segítse a gyerekek közösséghez való

⁴ A programról bővebben az iskola honapján lehet olvasni:
<https://www.dagim.hu/taller/a-tancsics-taller-programrol>

alkalmazkodását. A tallérokat különböző dolgokért lehet kapni, ami vagy az osztály, vagy mások javát szolgálja pl. mások korrepetálása, karitatív tevékenység, környezetvédelmi tevékenység, iskolai programokon való részvétel stb.

A koordinátor a tallérok beváltásának folyamata kapcsán elmondta, hogy *„a dolgok, amire beválthatják a gyerekek a tallérokat be vannak „árazva”, mindennek meghatározott ára van. Tanév végén ezeket a tallérokat beváltják a tanulók pl. plusz szabadnapra (osztálykirándulásra), számonkérésmentes órára vagy napra, osztálykirándulásra stb. A tallérokat nem kell minden évben beváltani, akár több évig is gyűjthetik közösen a gyerekek. Legtöbben plusz egy osztálykirándulásos napra gyűjtenek.”*

A koordinátor elmondása szerint nehézséget nem tapasztaltak a program során, az adminisztrátoroknak van ezzel csupán némi plusz feladata; havonta át kell nézni a táblázatokat illetve összesíteni a tallérokat. A program előnye, hogy amellett, hogy összekovácsolja a gyerekeket, segíti a közösségért érzett felelősséget, illetve motiválja a diákokat a közösségért végzett munka iránt.

A koordinátor elmondása szerint *„az IKSZ külön működik ettől a programtól. Egy diák, ha az IKSZ kötelező óraszámain felül korrepetál, vagy elmegy szemetet szedni, vagy iskolai programon segédkezni, csak akkor válthatja be ezt tallérra”*. Tehát a program nem kapcsolódik szorosan a közösségi szolgálathoz, de összhangban áll a céljaival és alapelveivel, valamint jó gyakorlatként példa lehet más intézmények számára is.

A program más iskolákba való átvételének a pedagógusok szerint nincs tárgyi feltétele, sima excel táblákba lehet jegyezni a tallérokat, nem kell külön program hozzá. A legfontosabb, hogy legyen két-három olyan pedagógus, aki havonta összesíti a tallérokat, koordinálják az ezzel járó feladatokat.

Több olyan iskolát is találtunk, ahol az közösségi szolgálat teljesítésébe **gyermeksegítőket**, vagy úgynevezett **gyermekkoordinátorokat** vonnak be. A Révai Miklós Gimnáziumban minden év elején a felkészítő órák alkalmával a kilencedikesek közül választanak egy-két főt, úgynevezett diákközösségi felelősöket, akik inentől kezdve segítik a koordinátor munkáját. Jellemzően tanulmányaik végéig maradnak ebben a tisztségben a gyerekek, de van olyan osztály, ahol évente változtatják a felelősöket. Több dolognak is van felelőse az iskolában, annak érdekében, hogy egy kézben fussanak össze a feladatok: pénzügyi felelős, menzafelelős, osztálytitkár, sport-kultúra felelős stb. Jellemzően nem is egy, hanem minden feladatra már két

diákat választanak, hogy hiányzás esetén helyettesítők is legyenek. A felelősöket önként jelentkezők közül választják ki. Jutalmazásban jelenleg nem részesülnek.

A koordinátor jellemzően a választott felelősökkel tartja a kapcsolatot, akik az osztályba járó gyerekek felé közvetítik a fontosabb híreket, lehetőségeket. A felelősöknek két fő feladatuk van: a fogadószervezetek által meghirdetett lehetőségek továbbítása az osztály felé, illetve bizonyos időközönként a közösségi szolgálati naplók összeszedése és koordinátoroknak való átadása ellenőrzésre, átnézésre. A módszer lényege, hogy megkönnyíti a kapcsolattartást, mivel nem az összes diákkal kell a koordinátornak egyeztetnie, hanem elegendő egy-két diákközösségi felelőssel megbeszélnie a teendőket, lehetőségeket. Leginkább email-en tartja a koordinátor a kapcsolatot ezekkel a diákokkal, itt osztják meg egymással az információkat, jövőbeli teendőket. A közösségi szolgálat bevezetése óta alkalmazzák ezt a módszert, mely a koordinátor elmondása szerint nagyban megkönnyíti a munkáját.

A Pécsi Kodály Zoltán Gimnáziumban is hasonló programot alkalmaznak az iskolában. A koordinátor szerint *„a fogadóintézmények számának emelkedésével egyre nehezebbé vált a koordinálás, így született meg az ötlet, hogy gyermekkoordinátorokat is bevonnak az IKSZ-szel járó teendők menedzselésébe”*. Itt is, ahogy az előző esetben, a felkészítő órákon az önként jelentkezők közül jelölnek ki egy-két koordinátort, akik vállalják az osztálykoordinátori feladatokat, illetve kapcsolatot tartanak az iskolai koordinátorral. Létrehoztak egy Facebook és egy Messenger csoportot, ahol az iskolai koordinátor megosztja a híreket, a fogadószervezetek lehetőségeit, a gyermekkoordinátorok pedig közvetítik az osztálytársak felé az információkat. Fő feladatuk tehát az információk továbbítása, áramoltatása, valamint kapcsolattartás a diáktársakkal és a koordinátorral. Jutalmazásban jelenleg itt sem részesülnek a felelősök, de ezen a jövőben változtatni szeretnének és a végzősök munkáját jelképes kis ajándékkal, oklevéllel szeretnék megköszönni.

A Comenius Angol-magyar Két Tanítási Nyelvű Gimnáziumban nem a közösségi szolgálat koordinálásában nyújtanak segítséget a gyerekek, hanem egy úgynevezett School Sheriff program keretében segítik a pedagógusok munkáját. A koordinátor elmondása szerint *„a program elsődleges célja, hogy jutalmazza a jó viselkedést, egymás segítségét és a szabálykövető magatartást emeljék ki”*. A program lényege, hogy hetente választanak a magasabb évfolyamokból három „school sheriff” diákot. A beosztást már év elején megcsinálják, ahol önként vállalhatják a diákok az ezzel járó teendőket. A kiválasztott diákok, egy sheriff emblémával, kitűzővel jelzik, hogy a héten ők lesznek a segítők, illetve az aulában is megtalálható ezen a héten a nevük. A sheriff-ek egyrészt segítő feladatot töltenek be;

segítenek a kicsiknek eligazodni, illetve a teendőiket ellátni, másrészt segítenek fenntartani a rendet. Minden ötödikesnek van egy magatartás füzet, amit a kilencedikes diákok a pedagógiai asszisztenssel együtt vezetnek. Azok a diákok, akik jól viselkedtek aznap, kapnak egy pecsétet. Az a jó, ha minél több pecsétet gyűjt valaki az adott hónapban, de fontos, hogy ha nem kerül bele esetleg egy pecsét sem, akkor sem kapnak büntetést a gyerekek. Kéthavonta tartanak az iskolában iskolagyűlést, ezen az alkalmon megdicsérik, megtapsolják azokat a diákokat, akik magatartásukkal, vagy tanulmányaikban kitűntek a többiek közül. A folyosón mindig a gyerekek mellett ügyeletes pedagógus is segíti, felügyeli a gyerekeket. A koordinátor elmondása szerint *„a nagyobbaknak azért jó ez a program, mert példát kell mutatniuk a jó viselkedésben, illetve közelebb hozza a fiatalabb és idősebb diákokat egymáshoz”*. Ezért a munkáért közösségi szolgálati órát kaphatnak a diákok, mert ekkor a szünetekben ők is dolgoznak, feladatot látnak el, *„segítik az iskola működését”*. A program előnye, hogy nincs különösebb eszközigénye, csak egy füzet, illetve egy kitűző és pecsét kell hozzá.

A jó gyakorlatok között meg kell említenünk azokat az iskolákat, szervezeteket, melyek a közösségi szolgálat népszerűsítésére **börzét, egész napos eseményeket** szerveznek. Ezeken az alkalmakon a pedagógusok, diákok és fogadószervezetek vállalkoznak a közösségi szolgálat céljainak, alapelveinek a megismertetésére, a fogadószervezetek bemutatására. A közösségi szolgálat népszerűsítésének egy formája – a fiatalabb diákok motivációját tudja leginkább növelni – amikor az idősebb diákok számolnak be a közösségi órák teljesítése során szerzett pozitív tapasztalataikról, élményeikről.

A mintába került intézmények közül a Debreceni Ady Endre Gimnázium számolt be hasonló jó gyakorlatról. A Központi Ifjúsági Egyesület nevű szervezet fogja össze azokat a fogadóintézményeket, egyesületeket, melyek lehetőséget adnak a diákoknak a szolgálati órák teljesítésére. A közösségi szolgálatban érintett iskolák minden hónapban kapnak az Egyesülettől egy hírlevelet, melyben megtalálható, hogy mely szervezetek, milyen tevékenységekre várnak az adott hónapban diákokat. Az iskolán belül létrehoztak egy online közösséget, ahol a koordinátor mindig megosztja a diákokkal az aktuális lehetőségeket.

A szervezet évente tart egy börzét, ahol civil szervezetek, egyesületek képviseltetik magukat. A diákok ezen a napon megismerhetik a szervezeteket, fogadóintézményeket, illetve a feladatokat, melyeket az adott szervezetnél a közösségi szolgálat keretében végezhetnek. A börzén a gyerekek kérdéseket is feltehetnek, illetve a szervezetek különböző játékokra is invitálják a résztvevőket. A koordinátor szerint *„azért nagyon hasznosak az ilyen események, mert látják a gyerekek, hogy mennyi helyre mehetnek teljesíteni, megkönnyítik számukra a*

választást azzal, hogy megismerhetik a konkrét feladatokat. Egy börze a koordinátornak és a gyerekeknek is nagyban megkönnyíti a dolgát”.

A jó gyakorlatok utolsó csoportjába soroltuk azokat az intézményeket, melyek az **adminisztráció megkönnyítését, átláthatóbbá tételét** tűzték ki célul.

A Kalocsai Szent István Gimnáziumban a koordinátor olyan közösségi szolgálati napló nyomtatványt állított össze, ami nemcsak a leigazolható órák dokumentálására alkalmas, hanem a tanulók és a fogadó szervezet megjegyzéseinek, reflexióinak megjelenítésére is lehetőséget biztosít.

A Kecskeméti Bányai Júlia Gimnáziumban az együttműködési megállapodások megkötése előtt az intézmény először egy – saját maga által összeállított, a megállapodás megkötéséhez szükséges alapvető információk rögzítésére alkalmas – adatlapot töltet ki a potenciális fogadószervezettel. A megküldött adatok alapján dönt az iskolavezetés arról, hogy kötnék-e partneri szerződést. Ha igen, akkor a kapott adatok alapján már az elkészített szerződést juttatják el a fogadóhelyre. A koordinátor véleménye szerint ez a megoldás megkönnyíti az adminisztrációt, emellett előzetes szűrőként is szolgál a fogadószervezetek tekintetében.

A Móricz Zsigmond Református Kollégium, Gimnázium, Technikum, Általános Iskola és Óvodában egy úgynevezett E-kösz szoftvert hoztak létre a közösségi szolgálat szervezésének és adminisztrálásának elektronikus támogatására⁵. Egy mesterprogram készítése kapcsán, közös munka eredményeként született meg az E-kösz szoftver gondolata. A szoftver szellemi részét az iskolai koordinátor adta, míg az informatikai tudást az iskola informatikusa. Maga az ötlet körülbelül 5 évvel ezelőtt született meg, a mai formájában körülbelül 2 éve létezik. Folyamatosan csiszolják a programot, még mindig vannak ötletek, hogy hogyan lehetne továbbfejleszteni, javítani rajta. A program kitalálásakor az elsődleges cél az volt, hogy megkönnyítsék, hatékonyabbá tegyék a közösségi szolgálathoz kapcsolódó adminisztrációt, valamint, hogy jobban követni lehessen a rendszerben a diákok közösségi szolgálati pályafutását. A rendszerben látszik, hogy a diákok mely fogadóintézményekhez jelentkeztek, hány órát teljesítettek az adott helyen, illetve igazolások nyomtatására is alkalmas a program.

A közösségi szolgálat nyilvántartására szolgáló rendszer három fő modulból áll; egy a diákoknak, egy a rendszer adminisztrátorának, illetve egy az osztályfőnököknek szóló

⁵ Az E-KÖSZ támogató szoftver használatát bemutató videófilm az alábbi linken érhető el: <https://drive.google.com/file/d/1wdS5Ub2HqQGAnr7IGAp2WJvRL3R8PRvV/view>

modulból. A felületen a fogadószervezetek településenként, illetve tevékenységtípusonként szűrhetők, valamint a fogadószervezetokről kártyaformában további információk is láthatók: pl. fogadott tanulók létszáma, elvárások a diákokkal szemben, végzett tevékenységek gyakorisága.

Az osztályfőnökök is hozzáférhetnek a rendszerhez, az osztályfőnöki felületen átfogó képet kapnak az osztályuk tanulóinak közösségi szolgálati teljesítéseiről (KÖSZ órák). Az 50 óra teljesítése és az írásos végbeszámoló elkészítése után a tanulók egy nyomtatott igazolást is kapnak a teljesítésről. A szoftver tartalmaz egy sablon értesítő levelet is a végzős tanulók szüleinek értesítéséhez, melyben az iskola tájékoztatja őket az addig teljesített közösségi szolgálati óraszámokról, illetve kéri a szülők támogatását a hiányzó órák teljesítéséhez.

A szoftver kitalálója szerint „most a jelentkezés a szoftver segítségével sokkal ellenőrizhetőbb, átláthatóbb, egyszerűbb; a diákok otthonról is tudnak jelentkezni egy-egy helyre, illetve a tanárok és a szülők számára is jobban lekövethető, hogy a diákok hova jelentkeztek az IKSZ órák teljesítésére. Osztályfőnöki órák alkalmával ismerkedhetnek meg a diákok a rendszer működésével. Az osztályfőnökök kezdetben féltek attól, hogy a szoftver használata nagyobb munkát, tanulást fog igényelni, de mostantól belátták, hogy a program leveszi a terhet a vállukról”.

Az adaptáció és implementáció kapcsán elhangzott, hogy az iskolán kívül más intézmény nem használja a programot, de a program horizontális terjesztése a jövőbeli cél, szeretnék, ha más iskolák is elsajátítanák a szoftver használatát. Elmondásuk szerint „a program használatához, telepítéséhez egy kezdő fix összeget kérnek a programot használó iskoláktól, illetve lenne egy fél vagy egy éves támogatói díj is, melynek során menet közben, bármilyen elakadás esetén segítséget lehetne kérni”.

Az adaptáció kapcsán problémaként merült fel a forráshiány, illetve az is, hogy az iskolák nehezen vágnak bele új dolgokba, ráadásul minden iskola kialakította már valamennyire saját eljárásrendjét.

Tervezik a jövőben az E-kösz program fejlesztését is, főként statisztikai adatokkal, statisztikai modullal szeretnék kibővíteni (pl. az októberi statisztikához történő felhasználást megkönnyítendő), illetve szeretnék új funkcióval is segíteni a közösségi szolgálati órák mihamarabbi teljesítését: egy olyan jelző funkcióval, ami akkor jelez, ha egy tanulónál az óraszámok teljesítésében alulteljesítés mutatkozik.

Fejlesztési javaslatok

Az online kérdőívben és az interjúk során is lehetőség volt arra, hogy a pedagógusok és a diákok javaslatokat fogalmazzanak meg a közösségi szolgálat működésére, hatékonyságára vonatkozóan. A válaszok többféle dimenzióban ragadták meg a kérdést, de a legtöbb a program hatékonyságának, illetve a tanulói motiváció növelésére vonatkozott.

- Az **igazgatókkal** folytatott interjúkban a javaslatok jelentős része a koordinátoroknak járó órakedvezményhez, illetve külön koordinátori státuszhoz, valamint plusz anyagi juttatáshoz kapcsolódott, mely növelhetné a koordinátorokat motivációját, lelkesedését a feladat ellátásában.
- A fogadószervezetek visszajelzéseit mindenképpen érdemes lenne szervezett keretek közé szorítani, annak érdekében, hogy a partnerintézmények a tanulók munkájáról visszacsatolást tudjanak adni. Nemcsak a külsős szervezetekkel, hanem az iskolák felé is elvárás lenne a diákok közösségi szolgálati tevékenységével kapcsolatban a visszacsatolás, a kiemelkedően teljesítő diákok jutalmazása, szóbeli dicsérete. Az igazgatók körében többször is elhangzott, hogy a program megvalósítására való ösztönző ne a nem teljesítés szankcionálása legyen, hanem ehelyett pozitív ösztönzők (jutalmak) kerüljenek fókuszba. A pozitív visszajelzések – ahogy korábban már szó volt róla – növelnék a diákok motivációját a közösségi szolgálat iránt.
- A diákokat jobban be lehetne vonni a tapasztalatok, élmények, vélemények megosztásával a feldolgozás folyamatába. Már a tavalyi monitoring során is gyakran elhangzott, hogy nagyobb hangsúlyt lehetne az intézményen belül fektetni arra, hogy a felsőbb éves tanulók az alsóbb éveseket a közösségi szolgálat teljesítésével kapcsolatban motiválják a felelősségvállalásra, önzetlenségre, segítőkészségre. A kortárshatás nagyon fontos lenne a program tekintetében.
- Érdemes több lehetőséget biztosítani a tanulóknak a csoportos vagy osztályszintű teljesítésre, mert szívesebben, lelkesebben vesznek részt a közösen teljesíthető tevékenységekben.
- Célszerű lenne más intézmények jó gyakorlatait is megismerni, esetleg egymástól átvenni, más iskolák programjába is beépíteni. Felmerült egy jógyakorlat gyűjtemény összeállításának gondolata, melyet az OH felületén, folyamatosan megújuló tartalommal – a GYIK-hez hasonlóan – bármikor elérhetnének a pedagógusok.

- Hasznos lenne a koordinátoroknak közösségi szolgálathoz kapcsolódó képzéseket, szakmai műhelyeket is szervezni, ahol kicserélhetnék, megoszthatnák tapasztalatikat, megismerhetnék egymás jó gyakorlatait.
- A tanulók esetében a leterheltség miatt, a többség a nyári szünet alatt végzi a közösségi szolgálatot. Már a tavalyi tanévben végzett monitoring során is gyakran elhangzott, hogy a nem tanítási napokon teljesíthető órák számát emelni kellene.
- A közösségi szolgálathoz kapcsolódó adminisztrációt érdemes lenne csökkenteni, egyszerűsíteni és ezt az időt inkább a program hatékonyabb működésére fordítani. Megfogalmazódott, hogy az iskolai dolgozók adminisztrációs terheinek csökkentése érdekében érdemes lenne egy külön szervezetet létrehozni, amely a Vas vármegyei példához hasonlóan átvinné az adminisztrációs feladatok egy részét. Továbbá megfogalmazódott, hogy a közösségi szolgálathoz kapcsolódó adminisztráció minél nagyobb részét, vagy akár teljes egészét érdemes digitalizálni. Ehhez kapcsolódik az a javaslat is, mely szerint a papír alapú dokumentáció alapján a tanuló nyomkövetése nehézkes (pl. hol, milyen szervezetnél, megfelelő helyen végzi-e a közösségi szolgálatot). Egy, a középiskolai feladatellátást támogató iskolai szoftver elterjesztése (esetleg országos szinten) nagyban segítené az átláthatóságot, egységesítést és az adminisztráció egyszerűbbé tételét.
- Célszerű lenne egy olyan elektronikus felületet kialakítani, melyen a teljes dokumentáció egy helyen kezelhető, rendelkezésre áll és nyomon követhető. Szükséges lenne egy olyan adatbázis létrehozása, működtetése, ahol az együttműködő partnerek, a fogadó szervezetek, a diákok és az iskolák egymásra találhatnak, ahol regionálisan is nyomon követhető a közösségi szolgálat teljesítésében érdekeltek vagy az aziránt érdeklődők köre.
- Javasolták, hogy ne a gimnáziumi évek alatt végzett közösségi szolgálatért járjon többletpont az egyetemeken, hanem az ezen felül végzett önkéntes munkáért, amelyet jól ellenőrizhető, dokumentált körülmények között végezzenek a diákok és a befejezés után írjanak róla egy részletes beszámolót, így kiszűrve a kamuteljesítéseket.

A **koordinátori** javaslatok között is jelentős említést kapott a külön (vagy fél) pedagógus státusz biztosítására vonatkozó ajánlás a feladatok ellátására, főleg a nagyobb létszámú

intézményekben, illetve az órakedvezmény és az adminisztrációs feladatokban való segédkezés.

- A vizsgálatba bevont intézményekben megkérdezett pedagógusok szerint a felkészítő foglalkozást érdemes új elemekkel kiegészíteni és hosszabb időt szánni rá. Több iskolában megfogalmazódott, hogy ezen alkalmakon a partnerintézmények is képviseltethetnék magukat, bemutathatnák a náluk végezhető tevékenységeket, így a diákoknak már egyfajta személyes kapcsolata is kialakulhatna leendő „munkáltatóikkal”, megkönnyítve ezzel számukra a választást és a szolgálat megkezdését. A koordinátorok is kiemelték, hogy a diákok a kortárscsoporttól hallott információkat, tapasztalatokat szívesebben fogadják, ezért a közösségi szolgálathoz kapcsolódó felkészítő foglalkozásokba vonjanak be felsőbb évfolyamra járó tanulókat is. A diákok elmondhatnák, bemutathatnák saját élményeiket, tapasztalataikat, illetve, hogy mit tanultak a közösségi szolgálati órák végzése alatt. A pozitívumok minél szélesebb körben történő elterjesztése érdekében pedig többen kiemelték, hogy az élményeket ne csak osztályszinten dolgozzák fel, hanem – esetleg ppt-vel, kisfilmek bemutatásával – tegyék megismerhetővé az alacsonyabb évfolyamokon tanulók számára is, ezzel is növelve a diákok, és ezzel együtt a pedagógusok motivációját, mely a kitűzött célok még hatékonyabb megvalósulását vonhatná maga után.
- Javaslat érkezett, hogy az osztályfőnököket jobban vonják be az adminisztrációba, illetve a felkészítésbe, lezárásba is, ezzel is hatékonyabbá téve a koordinátori feladatot. A feladatok hatékonyabb elosztása segítené a koordinátor adminisztrációs, összesítő, koordináló, ellenőrző, kapcsolattartó munkáját. A kommunikáció szempontjából is jó, ha az osztályfőnököket is bevonják a feladat elvégzésbe, mert közvetlenebb és mindennapos viszonyban vannak a tanulókkal.
- Az adminisztráció csökkentésére, egyszerűsítésére a koordinátorok is javaslatot tettek. Elhangzott, hogy a dokumentumok egy része digitális formában jobban kezelhető, főleg a közösségi napló digitalizációját emelték ki, mely gyakran elkallódik, begyűjtése sok időt vesz igénybe. Fontos, hogy az adminisztratív kötelezettségek helyett inkább a program által biztosított „élmény” kerüljön kihangsúlyozásra.
- A diákok a felsőoktatási felvételi eljárás során a kötelező 50 órán felüli közösségi szolgálati tevékenység végzésért is meghatározott óránként többletpontot kaphatnának,

természetesen annak maximalizálásával. Ez tovább növelné a diákok motivációját, hozzáállását a közösségi szolgálat iránt.

- A közösségi szolgálathoz kapcsolódó jó gyakorlatokat jó lenne gyűjteni, szélesebb körben elérhetővé tenni az iskolák számára. Felmerült továbbá, hogy a program sikerességéhez (főleg a pedagógiai célok megvalósulásához) hozzájárulna, ha megjelenének a felkészítő foglalkozást, lezárást, feldolgozást segítő módszertani anyagok (módszertani kiskönyvek, filmek, jó gyakorlatokat bemutató kiadványok).
- A koordinátorok részéről is elhangzott olyan szakmai találkozóknak a szükségessége, ahol a koordinátorok évente megbeszélhetik tapasztalataikat, jó gyakorlatokat, más iskolák tapasztalatait ismerhetik meg.
- A **diákok** részéről legtöbbször hangoztatott javaslat, ami már a korábbi monitoring vizsgálatok során is gyakran elhangzott, hogy jó lenne a tanítási napokon kívül teljesíthető közösségi szolgálati órák számát növelni. A beszámolók szerint vannak olyan gyakorlati napok, amikor akár 7-8 órában is végeznek a diákok segítő tevékenységet, de ennek adminisztrálására az 5 óra felett nincs lehetőség. Javaslatként hangozott el, hogy nagyobb teret kellene biztosítani a diákoknak a fogadóintézmények, tevékenységi területek választásában, hogy jobban illeszkedjenek a feladatok a diákok érdeklődési köréhez.
- A csoportos teljesítések lehetőségének növelése, szorgalmazása a diákok részéről is elhangzott. Ösztönzőleg hat a visszahúzó, szorongóbb tanulóakra is, illetve a tanulók motivációját is növeli, ha többen együtt teljesíthetik a diákok a közösségi szolgálatot.
- A gyerekek szerint jobban felkeltené az érdeklődésüket, ha a különböző fogadószervezetek bemutatkoznának valamilyen formában – pl. a felkészítő, bevezető foglalkozások, vagy erre szervezett börszék alkalmával –, így előre feltérképezhetnék, hogy az adott szervezetnél milyen lehetőségek vannak, illetve segítené, hogy az érdeklődési körüknek megfelelően válasszanak tevékenységi területet.
- Célszerű lenne minél több csatornán keresztül közelebb hozni a tanulókhöz az önkéntes munka világát:
 - diákönkormányzati nap keretében bemutatók által,
 - élménybeszámolók útján/kiállítás formájában vagy a honlapon,

- a gólyatáborban erre is ráhangolódni, vagy akár
 - a nyílt napon a különböző helyszínekről készült képes összefoglaló levetítésével népszerűsíteni a programot.
- A diákok is támogatják, hogy a felvételinél plusz pontot kapjanak a közösségi órákért, de a visszaélések miatt nagyobb ellenőrzést javasolnak. Pl. csak azokat a teljesítéseket számolják be a felsőoktatási intézmények a felvételi pontokba, melyeket ellenőrizni tudnak, vagy csak azokat, amiket a felsőoktatási intézmény által meghatározott fogadóintézményeknél végeztek a diákok. Felmerült továbbá, hogy jobban szét kellene választani, fogalmilag jobban elhatárolni a közösségi szolgálat és az önkéntesség fogalmát, mert sok esetben keverednek, összemosódnak ezek a fogalmak. A felvételinél adható többletpontok kapcsán elhangzott, hogy a diákok motivációját jelentősen növelné, ha nem lenne kötelező az 50 óra, hanem pl. 10 óránként két-két többletpontot kapnának a diákok a felsőoktatási intézménybe történő felvételinél.
 - A közösségi szolgálat naprakészebb marketingjére, a közösségi oldalakon való gyakoribb megjelenésére, illetve saját, fiatalokat megszólító weboldal létrehozásának javaslatára is érkezett a diákoktól javaslat.

Összegzés

A Jelentés a 2023/2024 tanévben kiválasztott 40 intézmény monitoringvizsgálatának tapasztalatait összegzi. A többlépcsős vizsgálat megerősítette, hogy a közösségi szolgálat a vonatkozó szabályoknak megfelelően működik, illetve annak dokumentálását és az ehhez kapcsolódó adminisztratív tevékenységeket a bevont intézmények az előírásokat betartva végzik.

Elmondható, hogy a tanulóknak az előző évekhez hasonlóan még mindig jellemzően pozitív az attitűdje a közösségi szolgálattal kapcsolatos programról. A diákok annak ellenére, hogy kezdetben egy teljesítendő kötelezettségként tekintenek a közösségi szolgálatra, általában elégedettek a fogadó intézményükkel és jellemzően jól érzik magukat a közösségi szolgálat teljesítése során. Egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek a csoportosan végzett közösségi szolgálati tevékenységek, illetve jóval gyakoribbak az osztály- és iskolai szintű teljesítések is, melyeket szívesebben végeznek a diákok.

Megállapítható, hogy a fogadóhelyek felkutatása továbbra sem jelent problémát az iskolák és a diákok számára, illetve a szervezetekkel is jellemzően elégedettek az érintettek. Ugyanakkor a

fogadóhelyek számának folyamatos emelkedése következtében átláthatatlanabbá és kevésbé ellenőrizhetővé váltak a partnerszervezetek, illetve a velük való kapcsolattartás is nehezebbé vált. Elindult egy folyamat, melynek eredményeképpen az intézmények elkezdték felülvizsgálni és a korábbi tapasztalatok alapján szelektálni, szűkíteni partnerszervezetük listáját.

A fogadóintézmények visszajelzéseinek hiányosságaira is felhívta a vizsgálat a figyelmet. A visszajelzések szervezett keretek közé szorítása elengedhetetlen lenne a diákok motivációjának növelése érdekében, de ennek ellenére látható, hogy tovább csökkent a diákok munkájával kapcsolatos visszajelzések száma.

A monitoring vizsgálat továbbra is megerősítette és kiemelte a felkészítő, bevezető foglalkozások és a reflexió jelentőségét; ahol kellő időt és energiát szánnak ezekre az alkalmakra, illetve megfelelő tartalommal töltik fel, ott a diákok nagyobb arányban tekintettek élményként, hasznos tevékenységként e tevékenységekre. Látható, hogy egyre több ötletük van az intézményeknek arra vonatkozóan, hogy hogyan lehetne eredményesebbé tenni ezeket az alkalmakat, ugyanakkor még mindig jelentős feladatok várnak ezen a területen az iskolákra. A tavalyi tanévhez képest nem nőtt a felkészítő foglalkozásokra, illetve reflexióra szánt idő mennyisége.

Az interjúk és kérdőívek válaszai azt mutatták, hogy a közösségi szolgálat több szempontból is pozitív hatást gyakorol a diákok kompetenciáira. Az intézményvezetők és koordinátorok a közösségi szolgálat pozitív hatásaként leggyakrabban a szociális nevelést, személyiségformálást, a pályaorientációt, közösségépítést, a munka világával való ismerkedést említették. A szolgálat hatására fejlődik a diákok kommunikációs készsége, felelősségtudatuk, feladat-tudatuk, alkalmazkodókészségük javul, továbbá nyitottabbá, önállóbbá válnak, empátikusabbak és toleránsabbak lesznek, valamint kitartásuk, kreativitásuk is fejlődik.

A közösségi szolgálattal kapcsolatban a legnagyobb kihívást a diákok motivációjának hiánya jelentheti. A javaslatok jelentős része is ehhez kapcsolódott; a felkészítés és lezárás hatékonyabb megszervezéséhez, a fogadószervezetek visszajelzésének szervezett keretek közé szorításához, a csoportos és osztályszintű teljesítések számának növeléséhez, más iskolák jó gyakorlatainak a megismeréséhez, a felsőoktatási felvételi során adható többletpontok szorgalmazásához, valamint a diákokat jobban megszólító, a közösségi szolgálathoz kapcsolódó marketing és weboldalak kialakításának szorgalmazásához. Ezek hatékonyabb megszervezése végeredményben hozzájárulhatna a diákok motivációjának növeléséhez is.

A vizsgálat alapján láthattuk, hogy a közösségi szolgálat bevezetésével az iskolákban a korábbi, a közösségi szolgálat előzményének tekinthető önkéntes munkákban, karitatív tevékenységekben való részvétel sokkal szabályozottabbá és rendezettebbé vált. A vizsgálat megerősítette, hogy a közösségi szolgálat bevezetése óta az iskolák egyre inkább átlátják a közösségi szolgálathoz kapcsolódó dokumentációt, illetve egyre gördülékenyebbé válik az ezzel kapcsolatos feladatok ellátása, egyre sikeresebben birkóznak meg az esetlegesen felmerülő problémákkal.